

Похорони Великої Мами (збірка)

Ґабріель Ґарсія Маркес

Ґабріель Ґарсія Маркес

ПОХОРОНИ ВЕЛИКОЇ МАМИ

Збірник оповідань

Переклад з іспанської: Віктор Часник

Збірку люб'язно надав перекладач.

Сієста у вівторок

Потяг, вийшовши із тремтячого коридору багряних скель, помчав серед бананових плантацій, симетричних і нескінченних, а повітря стало вологим і не повернулось дихання морського бризу. Через вікно вагону увірвався задущливий дим. На вузькій дорозі, паралельній залізничній колії, пленталися вози, запряжні волами і навантажені зеленуватими гронами бананів.

По той бік дороги, в недоречних у банановому морі просторах без посадок, розташувалися офіси з електричними вентиляторами, гуртожитки з червоної цегли та резиденції з білими стільцями і невеликими столиками на терасах, між пальмами та запиленими кущами троянд.

Була одинадцята година ранку і спека ще не почалася.

— Ти краще підніми скло, — сказала жінка. Інакше твоє волосся буде повне вугільної сажі. Дівчина намагалася це зробити, але підйомник був заблокований іржею.

Вони були самісінькими пасажирами в загальному вагоні третього класу. Так як дим паровозика продовжував валити через вікно, дівчина покинула своє місце і поклала на нього єдині предмети, що вони везли: поліетиленовий пакет з провізією і букет квітів, загорнутий у газету. Пересіла на сидіння напроти і подалі від вікна, обличчям до матері. Обидві були у траурному одязі, у суворій і бідній жалобі.

Дівчинці було дванадцять років, і це був перший раз, коли вона подорожувала. Жінка здавалася занадто старою, щоб бути її матір'ю через сині прожилки на повіках і маленьку, кволу і безформну фігуру, у платті, підхопленому наче сутана. Подорожувала із спиною, що міцно прилягала до спинки сидіння, утримуючі на колінах обома руками облуплений ридикюль з колись лакованої шкіри. Обидві випромінювали добросовісність людей, звиклих до бідності.

У дванадцять спека почалася. Потяг зупинився на десять хвилин на станції без поселення, щоб дозаправитися водою. Зовні, в містичній тиші плантацій, тінь виглядала чистою. Але у застійному повітрі всередині вагону відгонило сирицевою шкірою, яку підсмажували.

Потяг йшов поволі, не набираючи швидкість. Він зупинився в двох однотипних

селах, з дерев'яними будинками, розписаними у яскраві кольори. Жінка нахилила голову і впала у важку дрімоту. Дівчина зняла взуття. Потім знову тицьнула в нього ноги і, не застібаючи пряжки, пішла до туалету, взяти води, щоб намочити букет зів'ялих квітів.

Коли повернулась на місце, мати вже чекала її, щоб покормити. Вона дала їй шматок сиру, половинку бутерброду з кукурудзяної булочки і бекону, та солодкий коржик, і вийняла із пластикового пакетика собі рівну порцію.

Знов стукнуло зняте взуття. Поки вони їли, поїзд повільно перетнув залізний міст і довго йшов повз містечка, тотожного попереднім, лише в цьому на площі був натовп. Гурт музикантів грав під нищівним сонцем веселий опус.

З іншого краю містечка, на рівнині, порепаної від посухи, закінчувались плантації. Жінка з'їла сніданок.

"Взуйся", — мовила вона.

Дівчина визирнула назовні. Не побачила нічого, крім пустельної рівнини, де поїзд знову почав спішити, але недоїдений шматок коржика поклала у пакет і швидко взула туфлі. Жінка дала їй гребінець.

"Розчеши волосся", — сказала вона.

Поки дівчина управлялась з зачіскою, паровозик почав свистіти. Жінка висушила піт на шиї і протерла долонями обличчя. Коли дівчина закінчила розчісувати волосся, потяг пройшов мимо перших будинків більшого, але сумнішого ніж попереднє, міста.

— Якщо є бажання кудись піти, зроби це зараз, — звеліла жінка. — Після, хоча будеш вмирати від спраги, ніде не проси напитися. Крім того, не кидайся плакати. Дівчина кивнула головою. Пекучий і сухий вітер, змішаний зі свистом локомотива і грюканням старих вагонів, проник через вікно. Жінка згорнула пакет з рештками їжі і кинула у свій ридикюль. На мить всеохоплююче зображення міста, у пломенистий вівторок серпня, засяяло у вікні.

Дівчина загорнула квіти у вогкі газети, відірвалась від вікна і пильно подивилася на матір. Та м'яко посміхнулась у відповідь. Потяг досвистів і зменшив хід. Через мить він зупинився.

На вокзалі нікого не було. Через вулицю, на тротуарі, затіненому мигдалевими деревами, відкритий був лише більярдний салон. Місто пливло у палаючому мареві. Жінка і дівчина зійшли з поїзда, перетнули занедбану привокзальну площу, плитка якої вже почала тріскати під тиском трави. Вони перейшли вулицю до тротуару під тінню.

Було майже дві. У цей час, переповнений сонливістю, люди дрімали. Магазини, державні установи, муніципальна школа були закриті з одинадцяти і повинні були знову відкритися трохи раніше чотирьох, коли потяг повертався назад.

Залишився відкритим тільки готель навпроти станції з буфетом та більярдною, та ще пошта біля площі. Будинки, в основному були побудовані за взірцем будівель бананової компанії. У них двері були зачинені з середині та опущені жалюзі. У деяких було настільки жарко, що його мешканці обідали у дворі.

Інші поставили плетені крісла в тіні мигдальних дерев і куняли прямо на вулиці. Постійно шукаючи захисту мигдалевих дерев, жінка та дівчина пройшли по місту, не заважаючи дрімоті. Вони подалися прямо до будинку священика. Жінка пошкребла нігтем металеву сітку дверей, зачекала мить і знову повторила. В середині гув електричний вентилятор. Кроків не було чути. Ледь почувся легкий скрип дверей, і негайно сторожкий голос дуже близько до металевої мережі: "Хто це?"

Жінка намагалася щось роздивитись через металеву сітку.

"Мені потрібен падре", — відповіла вона.

"Зараз він спить".

— Це терміново, — наполягала жінка.

Її голос мав неспокійну завзятість.

Двері без шуму напіввідкрились і з'явилася пухка, зріла жінка з дуже блідим обличчям і волоссям сталевого відтінку. Очі здавалися занадто маленькими позаду товстих лінз окулярів.

— Заходьте, — сказала вона і просто відчинила двері.

Вони увійшли до кімнати, насиченої запахом зів'ялих квітів. Домогосподарка підвела їх до дерев'яної лавки і подала знак сісти. Дівчина це зробила, але її мати продовжувала стояти, поглинута роздумом, з ридикюлем, затиснутим в обох руках. Не було чути ніякого шуму за електричним вентилятором. Домоправителька з'явилася біля задньої двері.

— Він каже підійдіть після трьох, — мовила вона дуже тихо. Він ліг п'ять хвилин тому.

"Поїзд повертається о пів на четверту", — сказала мати. Це була коротка і безпечна відповідь, але голос все ще був тихим, з багатьма відтінками. Жінка в будинку вперше посміхнулася.

— Добре, — сказала вона.

Коли задні двері знову зачинилися, мати сіла поруч із дочкою. Вузький зал приймальної був бідним, охайним та чистим. З іншого боку дерев'яного бар'єру, що розділяв кімнату, стояв простий робочий стіл, покритий клейонкою, а на столі примітивна друкарська машинка поруч з квітами у вазі. Позаду знаходився парафіяльний архів. Здавалось, що це був кабінет, облаштований самотньою жінкою.

Дальні двері відчинилися, і цього разу з'явився священик, протираючи лінзи окулярів хустинкою. Тільки коли він надягав їх, стало очевидним, що він є брат жінки, що відчинила двері.

— Що можу вам запропонувати? — спитав він.

— Ключі від воріт цвинтаря, — відповіла мати.

Дівчина сиділа з квітами на колінах, а ноги схрестила під сидінням. Священник подивився на неї, потім поглянув на мати, а потім через металеву сітку вікна, на ясне і безхмарне небо.

— У цю спеку ... — сказав він. — Зможете зачекати, поки опуститься сонце?

Жінка мовчки похитала головою. Священник перейшов на інший бік бар'єру. Він

витагнув з шафи загальний зошит, дерев'яну ручку з металевою вставочкою і пером, чорнильницю та сів за стіл. Волосся, якого явно не вистачало на голові, буяло на його руках.

"Чию могилу збираєтесь відвідати?" — спитав він.

— Карлоса Сентено, — відповіла жінка.

— Кого?

— Карлоса Сентено, — повторила приїжджа.

Священик знову не розумів.

— Він є злодієм, якого тут вбили минулого тижня, — сказала жінка тим же тоном.
— Я його мати.

Священик ретельно її роздивився. Вона поглядала на нього уважно, з спокійним самовладанням, і падре почервонів. Він опустил голову, щоб писати. Коли заповнював аркуш, він спитав жінку про її особисті дані, і вона відповіла без вагань, точними подробицями, ніби зчитувала. Падре почав потіти. Дівчина розстебнула застібку лівої туфлі, зняла з п'яти і тільки спиралась на неї пальцями стопи. Потім учинила те саме з правою.

Все почалося в понеділок попереднього тижня, о третій ранку та за кілька кварталів звідти. Сеньйора Ребекка, самотня вдова, яка жила в будинку повному майна, почула через шелест мжички, як хтось намагається виламати вуличні двері. Вона підвелася, намацала у шафі старовинний револьвер, з якого ніхто не стріляв з часів полковника Ауреліано Буендіа, і пішла у передню, не включаючи світла.

Керуючись не стільки дзвяканням замка, скільки страхітливістю, що накопичилася в ній за двадцять вісім років усамітнення, вона встановила в темряві не тільки місце, де були двері, але й точну висоту замку. Схопила пістолет обома руками, заплющила очі і надала спуск.

Це було вперше в її житті, коли вона вистрілила з револьвера. Відразу після детонації вона не почула нічого, крім шелесту дрібного дощичка на цинковому даху. Потім вона відчула металевий шльонк на цементному ганку і дуже низький голос, покірний, але страшенно втомлений: "О, мамо моя".

Чоловік, який зорював мертвим перед будинком, був з ламаним носом, носив різнокольорову смугасту фланель, звичайні штани з мотузкою замість пояса, і був босий. Його ніхто не знав у місті.

— Значить його звали Карлос Сентено, — пробурмотів падре, коли закінчив писати.

— Карлос Айяла Сентено, — уточнила жінка. Він був єдиним сином.

Священик повернувся до шафи. Почеплені на цвяху на внутрішньому боці дверцят два великих та іржавих ключі, були такими, як їх уявляла дівчинка і як уявляла мати коли була дитиною і як сам священик інколи уявляв, що вони є ключі святого Петра. Він зняв їх, поклав на відкритий зошит, що лежав на бар'єрі і, дивлячись на жінку, показав вказівним пальцем місце на заповненій сторінці,

— Підпишіться тут.

Жінка коряво розписалась, тримаючи ридикюль під пахвами. Дівчина підхопила

квіти, підійшла до бар'єру, тягнучі взуття і пильно спостерігала за матір'ю.

Пастор зітхнув.

— Ви коли-небудь намагалися вивести його на правильний шлях?

Жінка відповіла, коли закінчила підпис:

— Він був дуже хорошою людиною.

Священник поперемінно дивився на жінку та дівчину і перевіряв з видом благочестивого ступору, що вони навіть не збиралися плакати.

Жінка безальтернативно продовжувала:

— Я говорила йому, щоб ніколи не крав щось, що лишало б когось їжі і він мене слухав. Навпаки, до цього, коли він займався боксом, він валявся у ліжку до трьох днів, знесилений ударами.

— Йому повибивали всі зуби, — сказала дівчина.

— Саме так, — підтвердила мати. Кожен шматок, який я їла у той час, відгонив зуботичинами, якими вони нагороджували сина щосуботи ввечері.

— Божа воля незбагненна, — зітхнув падре.

Але він сказав це без особливої переконливості, почасти тому, що досвід його зробив трохи скептичним і частково через спеку. Потім він порекомендував захищати голову, щоб уникнути теплового удару.

Він вказав, позіхаючи і майже повністю засинаючи, як вони повинні були зробити, щоб знайти могилу Карлоса Сентено. Коли повернуться, їм не треба було стукати. Вони мали покласти ключ під двері і покласти там, якщо вони мали, пожертву для церкви. Жінка уважно вислухала пояснення, але подякувала не посміхнувшись.

Перед тим, як відкрити двері на вулицю, священник зрозумів, що хтось дивиться всередину, притиснувши носи до металевої сітки. Це була група дітей. Коли двері повністю відчинилися, діти розсіялися. У такий час зазвичай на вулиці нікого не було. Зараз там виявилися не лише діти. Були групи дорослих під мигдальними деревами. Падре оглянув вулицю, спотворену призмою зною, а потім до нього дійшло. Знову обережно закрив двері.

— Зачекайте хвилинку, — сказав він, не глянувши на жінку.

Його сестра з'явилася із задніх дверей, у чорному жакеті поверх сорочці для сну і розпущеним волоссям на плечах. В тиші дивилася на падре.

— Що сталось? — спитав він.

— Люди розібрались.

— Краще вийдіть із дверей внутрішнього дворика, — сказав падре.

— Це те саме, — сказала його сестра. — Все місто висунулось у вікна.

Жінка ніби аж до цього нічого не зрозуміла. Намагалася побачити вулицю наскрізь металевої мережі. Потім вона забрала букет квітів у дочки і почала рухатися до дверей. Дівчина пішла за нею.

— Почекайте, поки сонце спаде, — сказав падре.

— Вони розплавляться, — сказала його сестра, нерухома в глибині зали. Зачекайте і я позичу вам парасольку.

— Дякую, — заперечила жінка. Ми й так гарно пройдемось.

Вона узяла дівчину за руку і вийшла назовні.

Один із цих днів

Понеділок видався теплим і без дощу. Дон Ауреліо Есковар, дантист без диплому та надзвичайний "жайворонок", відкрив свій кабінет о шостій. Він витягнув з скляної шафи гіпсову форму з зубним протезом і поклав на стіл декілька інструментів, які було впорядковано від найбільшого до найменшого, як на виставці.

Він носив смугасту сорочку, без коміра, що застібалась золотим гудзиком, і штани з еластичними підтяжками. Був суворим, худорлявим, з поглядом, який рідко відповідав ситуації, наче погляд глухого.

Коли на столі були розкладені речі, він перекотив бормашину ближче до крісла-вертушки та сів, щоб відполірувати зубні протези. Він ніби не думав про те, що робить, але вперто працював, педалюючи бормашину навіть тоді, коли не використовував її. Біля восьми годин він зробив паузу, щоб подивитися на небо через вікно і побачив два задумливих грифа що сушили пір'я на сонці на шифері даху сусіднього будинку. Продовжував роботу з ідеєю, що до обіду знову задощить. Ламаний голос його одинадцятирічного сина висмикнув його з забуття.

— Тату.

— Що.

— Алькальд каже, може виймете корінного зуба.

— Скажи йому, що мене нема тут.

Він шліфував золотий зуб. Відсторонив його на відстань руки і оглянув прижмуреним оком. У приймальні його син знову закричав.

— Він каже, що ти є, тому що чує тебе.

Стоматолог продовжував огляд зуба. Тільки коли він поклав його на стіл із закінченими роботами сказав:

— Набагато ліпше.

Бормашина запрацювала знову. Із картонної коробки, де він тримав речі для обробки, він вийняв міст з багатьма зубами і почав шліфувати цей золотий протез.

— Тату.

— Що.

Він так і не змінив виразу свого обличчя.

— Він каже, що якщо ти не висмикнеш зуба, він застрелить тебе.

Не поспішаючи, вкрай спокійним рухом він перестав крутити педалі бормашини, трохи відкотив її і повністю відкрив нижню шухляду столу. Там був револьвер.

— Ну, — промовив він. Скажи йому, щоб він прийшов і відлупцював мене.

Він повертав крісло, поки не розвернув до дверей, рука опиралася на бортик шухляди. У дверях з'явився алькальд. Він побрів ліву щоку, але на інший, набряклий і запалений, мав п'ятиденну щетину. Стоматолог побачив у його безбарвних очах багато ночей відчаю. Він полагіднішав, закрив ящик кінчиками пальців і сказав тихо:

— Сядь.

— Доброго ранку, — прохрипів алькальд.

— Ну доброго, — сказав стоматолог.

Поки інструменти кипіли, алькальд оперся потилицею на узголів'я крісла і відчув себе краще. Вдихнув охолоджене парами ефіру повітря, роздивився. Це був убогий кабінет: старий дерев'яний стілець, бормашина з педальним приводом і вітраж із керамічними флакончиками. Навпроти стільця стояла ширма в людський зріст, що затуляла вікно. Коли відчув, що дантист наблизився, ствердив п'яти і відкрив рота.

Дон Ауреліо Есковар повернув його лице до світла. Після оглядин пошкодженого зуба він обережно надавив на запалену щелепу.

— Це повинно бути без наркозу, — сказав він.

— Чому?

— Тому що у тебе абсцес".

Алькальд подивився йому в очі.

— Все гаразд, — сказав пацієнт і намагався посміхнутися. Стоматолог забарився з відповіддю. Поставив на робочий стіл металеву формочку з прокип'яченими інструментами і виймав їх з води холодним пінцетом, як і раніше неквапно. Потім він підкотив плювальницю носком туфлі і пішов мити руки у вмивальнику. Все робив, не дивлячись на алькальда. Але той не випускав його з поля зору.

Це був нижній крайній зуб. Стоматолог розставив ноги і захопив моляр гарячими щипцями. Мер вчепився за підлокітники крісла, перекинув усі сили на ноги і відчув крижану порожнечу в нирках, але навіть зітхання не злетіло з його уст. Дантист тільки ворухнув зап'ястям. Без злоби, швидше з гіркою ніжністю, він сказав:

— Зараз заплатиш нам за двадцять загиблих, лейтенанте.

Алькальд відчув хрускіт кістки у щелепі та сльози в очах. Але він не дихав, поки не відчув, що корінного зуба вирвано. Потім побачив видраного зуба скрізь сльози. Його теперішня біль здавалася настільки дикою, що не міг зрозуміти що ж його катувало п'ять попередніх ночей.

Нахилившись над плювальницею, спітнілий, задиханий, він розстебнув френч і навпомацки шукав хустку в кишені штанів. Стоматолог дав йому чисту ганчірку та відставив ширму від вікна.

— Витріть сльози, — сказав він.

Алькальд зробив це. Його трясло. Поки стоматолог мив руки, він побачив латку неба над плоским дахом і у міжвіконні запилену павутину з павуковими яйцями та мертвими комахами.

Стоматолог повернувся, витираючи руки.

— Полежіть, — сказав він, — і полощіть горло солоною водою.

Алькальд встав, попрощався недбалим військовим салютом і попрямував до дверей, волочачи ноги та не застібаючи френч.

— Пришліть рахунок, — сказав він.

— Вам чи у муніципалітет?

Мер на нього не дивився. Він закрив двері і через металеву сітку процідив:

— Один грець.

У цьому містечку немає крадіїв

Дамазо повернувся до бараку з першими півнями. Анна, його дружина, на сьомому місяці вагітності, очікувала його, сидючи на ліжку, одягнена і взута. Керосинова лампа почала згасати. Дамазо зрозумів, що його дружина не перестала його чекати ні секунди за всю ніч, і вже зараз, бачачи його перед собою, продовжувала чекати. Він зробив заспокійливий жест, на який вона не зреагувала. Зафіксувавши перелякані очі на вузлику з червоної тканини, який він тримав у руці, вона скривила губи і почала тремтіти. Дамазо схопив її за кофту з обережною силою. Від нього війнуло перегаром.

Анна дозволила підняти себе майже не опираючись. Потім вона всією масою тіла повалилась вперед, розплакалась на чоловічій червоно-смугастій фланелевій сорочці і обнімала його десь у районі нирок до тих пір, поки нарешті не заспокоїлася.

— Я заснула сидючи, — схлипуючи промовила вона, — раптом бачу уві сні: вони відчиняють двері і штовхають тебе в кімнату, облитого кров'ю.

Дамазо вивільнився з її обіймів, нічого не сказавши. Вона знову сіла на ліжку. Потім кинув вузлик їй на коліна і вийшов помочитись на двір. А вона розв'язала ганчірку і побачила: там були три більярдні шари, два білі та один червоний, тьмяні, попсовані ударами.

Повернувшись до кімнати, Дамазо знайшов її в заінтригованому спогляданні.

— Для чого це? — спитала Анна.

Він знизав плечима.

— Грати в більярд.

Він знову зробив вузлик і поклав упаковку з саморобною відмичкою, ліхтариком на батареях та ножом, всередину баула. Анна лежала обличчям до стіни, не знімаючи одяг. Дамазо зняв лише штани. Простягнувшись у ліжку, курячі у темряві, намагався виявити якийсь слід своєї пригоди в розсіяному шереху світанку, хоч якісь відзвуки того, що він зробив. Раптом він зрозумів, що його дружина не засинає.

— Про що ти думаєш?

— Ні про що, — відповіла вона.

Голос, зазвичай, відтінений баритональними регістрами, здавався густішим від обурення. Дамазо зробив останню затяжку сигарети та розчавив недопалок об земляну підлогу.

— Більше нічого не було, — зітхнув він. Я знаходився всередині близько години.

— Вони повинні були тебе застрелити, — сказала вона.

Дамазо здригнувся.

— Бодай тобі заціпило, — пробурмотів він, постукавши кісточками пальців об дерев'яну спинку ліжка. Він намацав сигарети і сірники на підлозі.

— Ну і осел же ти, — сказала Анна. Ти повинен був врахувати, що я була тут, не маючи можливості спати, вірячи, що вони тягнуть тебе мертвим щоразу, коли лунав шум на вулиці і додала, зітхаючи:

— І все, що з цього вийшло — три більярдних кульки.

— У шухляді було всього двадцять п'ять сентаво.

— Тоді ти нічого не повинен був принести.

— Дуже вже важко було туди влізти, — сказав Дамазо. Я не міг прийти з порожніми руками.

— Ти б узяв щось інше.

— Більше нічого не було, — сказав Дамазо.

— Ніде не є так багато речей, як у більйардній.

— Так здається, — сказав Дамазо. Але потім, коли ти там, оглянувши гарненько, побачиш, що немає нічого ділового.

Вона довго мовчала. Дамазо уявив її з розплющеними очима, вся напружилась, намагаючись знайти у темряві пам'яті якийсь цінний предмет з більйардної.

— Можливо, — згодилась вона.

Дамазо знов закупив. Алкоголь покидав його концентричними хвилями, і він знову прийняв на себе вагу, об'єм та відповідальність свого тіла.

— Там був кіт, — сказав він. Величезний білий кіт.

Анна перевернулася, притулившись випнутим животом до живота свого чоловіка, і просунула ногу між його колін. Від неї пахло цибулею.

— Ти був сильно наляканий?

— Я?

— Ти, — сказала Анна. Кажуть, чоловіки також лякаються.

Він відчув її усмішку і теж посміхнувся.

— Злегка, — сказав він. Трохи штани не намочив.

Він дозволив себе поцілувати, але на поцілунок не відповів. Тоді, усвідомлюючи ризики, але без покаяння, як би викладаючи спогади про поїздку, розповів їй подробиці своєї пригоди.

Вона заговорила після довгої мовчанки.

— Це було божевілля.

— Почин дорожче за гроші, — сказав Дамазо, закривши очі. Окрім того, як на перший раз справа була зроблена не так вже й погано.

Було за полудень, і сонце палило неймовірно. Коли Дамазо прокинувся, його дружина вже піднялась. Тицьнув голову під кран у внутрішньому дворикі і подержав так кілька хвилин, аж поки дійсно прокинувся. Кімната була частиною довгого бараку однакових і відокремлених приміщень, із загальним внутрішнім двориком, перехрещеним дротами для сушки білизни. Біля стінки їх кімнати, відокремлено від внутрішнього дворика листами жерсті, Анна встановила плиту, щоб готувати і нагрівати праски, і невеликий столик, щоб їсти і прасувати. Коли побачила, що підходить чоловік, відклала в сторону випрасувану білизну і зняла залізну праску з плити, щоб розігріти каву. Вона була старша за нього, з дуже блідою шкірою, і її рухи мали ту ніжну точність людей, що звикли і пристосовані до реальності.

Крізь туман свого головного болю Дамазо зрозумів, що його дружина хоче повідомити йому щось очима. До цього він не звертав уваги на голоси у патію.

— Вони весь ранок ні про що інше не розмовляли, — пробурмотіла Анна, розливаючи каву. Чоловіки недавно пішли туди. Озирнувшись, Дамазо виявив, що чоловіки та хлопці зникли з двору.

Поки сьорбав каву, він мовчки стежив за розмовою жінок, що розвішували на сонці випрані речі. Врешті-решт він запалив сигарету і пішов з кухні.

— Тереза, — покликав він.

Дівчина у мокрому платтячку, яке прилипло до тіла, відповіла на поклик.

— Будь обережним, — шепнула Анна. Дівчина підійшла.

— Що сталося? — спитав Дамазо.

— Залізли у більярдну та винесли все, — відповіла дівчина.

Вона здавалася ретельно поінформованою. Вона пояснила, як вони обнесли заклад, по частинах, аж поки не виволокли більярдний стіл. Вона говорила з такою переконливістю, що Дамазо не міг повірити, що це неправда.

— Чортівня, — сказав він, повертаючись до кухні.

Анна крізь зуби почала мугикати пісню. Дамазо притулив стілець до стіни на внутрішній дворик, намагаючись придушити тривогу. Три місяці тому, коли йому виповнилося 20, рівненькі вуса, культивовані не тільки з таємним духом жертковності, але і з деякою ніжністю, додали мужності його обличчю, поцяткованому віспою. З того часу він відчув себе дорослим. Але у цей ранок, зі спогадами про минулу ніч, що тонули в трясовині його головного болю, він не міг зрозуміти, як жити далі.

Закінчивши прасувати, Анна розділила чисту білизну на два рівні купки і вирішила вийти на вулицю.

— Не затримуйся, — сказав Дамазо.

— Як завжди.

Він пішов за нею до кімнати.

— Ось я залишаю тобі картату сорочку, — сказала Анна. Краще не одягай фланель. Зіткнулася зі двозначними котячими очима свого чоловіка, пояснила: Ми не знаємо, може хтось бачив тебе

Дамазо витер об штани піт на долонях.

— Мене ніхто не бачив.

— Ми не знаємо, — повторила Анна. Вона несла пачку білизни на кожній руці. Крім того, тобі краще зараз не виходити. Почекай, спочатку я пройдуся там, наче не розумію у чому річ.

У місті не казали нічого нового. Анні довелося слухати кілька разів різні та суперечливі версії, деталі того ж епізоду. Коли вона закінчила розносити білизну, замість того, щоб їхати на ринок, як було щосуботи, вона попрямувала до площі.

Перед більярдною вона не знайшла стільки людей, як уявляла. Деякі чоловіки розмовляли в тіні мигдальних дерев. Сирійці, прикривши від сонця голови кольоровими хустками, обідали, і здавалося, ніби їх лавки дримають під своїми брезентовими навісами. У вестибюлі готелю якийсь чоловік спав, розлігшись у кріслі-гойдалці, з відкритим ротом, розкидавши в сторони ноги та руки. З дванадцяти все було

паралізовано спекою.

Анна пройшлась на деякій відстані від більярдної . На пустирі перед входом стояли люди. І тоді вона згадала те, що чула від Дамазо і що знали всі, але в пам'яті тримали тільки завсідники: задні двері більярдної виходять на пустир. Через хвилину, прикриваючи живіт руками, вона вже стояла в натовпі і дивилася на зламані двері. Висячий замок залишився цілий, але одна з петель була висмикнута, як зуб. Якийсь час Анна споглядала плоди скромної та самотньої праці, і раптом подумала про свого чоловіка з почуттям милосердя.

— Хто це зробив?

Вона не наважилася озирнутися навколо себе.

— Не знаємо, — відповів їй хтось. — Кажуть, приїжджий.

— Та вже, звичайно, не наш, — відгукнулась жінка позаду неї. У цьому містечку немає злодіїв. Усі знають усіх.

Анна повернула голову.

— Правильно, — сказала вона, посміхнувшись. Була облита потом. Біля неї стояв дуже старий чоловік з глибокими зморшками на шії.

— Вони все вичистили? — запитала вона.

— Двісті песо і більярдні кулі, — сказав старий. Він уважно оглянув її. Незабаром нам доведеться спати з відкритими очима.

Анна відвела погляд.

— Саме так, — повторила. Вона накинула косинку на голову, йдучи геть та не в змозі позбавитися від враження, що старий все ще спостерігає за нею.

З чверть години люди на пустирі стояли тихо, немов за зламаними дверима лежав небіжчик. А потім народ заворушився, всі повернулись, і натовп витік на площу.

Власник більярдної стояв у дверях, з алькальдом та двома агентами поліції. Низенький і товстун, штани, підтримувані єдиним тиском живота і у якихось окулярах, наче ті, що роблять для гри діти, здавався одягненим у ображену гідність.

Юрба оточила його. Прихилившись до стіни, Анна дослухалась до його розповіді, аж поки натовп не почав розходитися. Потім вона повернулася до кімнати, розпарена задухою, минаючи сусідів, які жваво обговорювали те, що сталося.

Валяючись весь цей час в ліжку, Дамазо багато разів здивовано замислювався над тим, як це змогла Анна минулої ночі чекати без куріння. Коли він побачив, як вона заходить, посміхаючись, знімаючи з голови просочену потом хустку, то розчавив майже цілу сигарету об земляну підлогу, посеред накиданих недопалків, і запитав з явною тривоگوю:

— Ну?

Анна опустила на коліна перед ліжком.

— Крім того, що ти злодій, ти ще й брехун, — сказав він.

— Чому?

— Тому що ти мені сказав, що у шухляді нічого не було.

Дамазо нахмурился.

— Не було нічого.

— Було двісті песо, — сказала Анна.

— Це брехня, — відповів він, підвищуючи голос. Сидячи на ліжку, він відновив довірливий тон. Там було всього двадцять п'ять сентаво.

Він її переконав.

— Він старий бандит, — сказав Дамазо, стискаючи кулаки. Шукає, щоб хтось набив йому пику.

Анна відверто засміялася.

— Не будь таким грубим.

Він не витримав і теж розреготався. Під час гоління дружина повідомила йому, що вдалося з'ясувати. Поліція шукає приїжджого.

— Кажуть, він приїхав у четвер, і вчора ввечері вони побачили, як він кружляє біля дверей, — сказала вона. Говорять, ніде його не могли знайти. Дамазо подумав про незнайомця, якого ніколи не бачив і на якусь мить підозрював його з щирим засудженням

— Можливо, що він вже зник, — сказала Анна.

Як завжди, Дамазо було потрібно три години, щоб привести себе в порядок. Він ретельно підрівняв вуса, міліметр у міліметр. Потім вмився у патію. З пристрасстю, яку за час, що минув з їх першого вечора, так ніщо і не могло згасити, Анна спостерігала довгу процедуру його причісування. Коли вона побачила, як він дивиться в дзеркало, перед виходом, в червоній картатій сороці, то здалася собі перезрілою та неохайною. Дамазо імітував перед нею боксерський удар з еластичністю професіонала. Вона схопила його за зап'ястя.

— У тебе є гроші?

— Я багатий, — з гарним настроєм сказав Дамазо. У мене двісті песо.

Анна відвернулася до стіни, витягнула з ліфчика згорток купюр і простягнула одне песо чоловіку, кажучи:

— візьми, мільйонер Хорхе Негрете.

Увечері Дамазо був на площі з групою своїх друзів. Люди, які приїхали з сіл з продуктами для продажу на недільному ринку, влаштовувалися на нічліг прямо серед плит для смаження м'яса або пиріжків та лотерейних столиків, і з початку ночі чуто було їх хропіння. Друзів Дамазо, судячи з усього, цікавило не так пограбування більярдної, скільки радіопередача з чемпіонату з бейсболу, яку їм не вдалося послухати через те, що заклад було закрито. За гарячими суперечками про чемпіонат друзі не помітили, як опинилися біля кінотеатру. Не змовляючись і не поцікавившись навіть, що показують, вони взяли квитки.

Крутили фільм з мексиканським Кантінфласом. У першому ряду балкону кінозали Дамазо сміявся без докорів сумління. Він відчував заспокоєння своїх емоцій. Була прекрасна червнева ніч, і в паузах між діалогами, коли чувся тільки скрекіт проектора — ніби крапав дрібний дощик, — над відкритим кінотеатром блимала спалахуючи-голуба тиша зірок.

Раптом зображення на екрані померкло, і з глибини партеру почувся шум. Спалахнуло світло, і Дамазо здалося, ніби його виявили і всі на нього дивляться. Він схопився, але побачив, що глядачі немов приросли до своїх місць, а поліцейський, намотавши на руку ремінь, люто б'є когось великою мідною пряжкою. Той був монументально чорним. Закричали жінки, і поліцейський теж закричав, заглушаючи їх голоси:

— Зломщик! Крадій!

Чорний прокотився між рядами, переслідуваний двома агентами, які били його по нирках, поки не змогли зафіксувати його на спині. Той, який бив пряжкою, своїм ременем скрутив йому руки за спиною, і всі троє стусанами погнали негра до дверей. Все трапилося так швидко, що Дамазо зрозумів те, що сталося, лише коли чорношкірий проходив повз нього, з розірваною сорочкою і обличчям у поту та крові, ридаючи: "вбивці, вбивці".

Світло згасло, і фільм відновився.

Дамазо більше ні разу не засміявся. Він курих сигарету за сигаретою і, дивлячись на екран, бачив якісь незв'язні обривки. Знову спалахнуло світло, і глядачі стали переглядатися, ніби боячись реальності.

— Як добре, — вигукнув хтось поруч. Дамазо не глянув на того.

— Кантінфлас дуже хороший, — сказав він.

Людський потік виніс його до дверей. Торговки їжею, навантажені недо проданими продуктами харчування та іншим своїм майном, розходилися по домівках.

Хоча була вже дванадцята, але на вулиці дожидало багато людей – чекали глядачів, щоб дізнатися як схопили негра.

Тієї ночі Дамазо увійшов до кімнати з такою обережністю, що Анна в півсні відчула його присутність, вже коли він, лежачи на спині, докурював другу сигарету.

— Їжа на плиті, — сказала вона.

— Я не голодний, — сказав Дамазо.

Анна зітхнула.

— Мені наснилось, що Нора ліпить ляльок з масла, — сказала вона, все ще не зовсім прокинувшись. Раптом вона зрозуміла, що випадково заснула і повернулася до Дамазо затуманена, протираючи очі.

— Вони спіймали приїжджого, — сказала вона.

Дамазо відгукнувся не відразу.

— Хто сказав?

— Вони застали його в кінотеатрі, — повідала Анна. Зараз всі пішли туди. І вона розповіла до невпізнання спотворену версію захоплення. Дамазо не виправив нічого.

— Бідолаха, — зітхнула Анна.

— Бідолаха, — схвильовано запротестував Дамазо. Ти що, хочеш, щоб на його місці був я?

Вона занадто добре знала його, щоб відповісти. Вона слухала, як він, дихаючи, як астматик, курить — до тих пір, поки не заспівали перші півні. Потім почула, як він

встає і, не виходячи з кімнати, приймається на дотик за якусь незрозумілу роботу. Почула, як він копає землю під ліжком (це тривало більше чверті години), а потім — як роздягається в темряві, намагаючись робити все якомога тихіше і навіть не підозрюючи, що весь цей час вона, щоб не заважати йому, прикидалася сплячою. Щось ворухнулося в глибинах її душі, і вона здогадалася, що Дамазо був в кіно, і зрозуміла, чому він зарив кулі під ліжком.

Більярдна відкрилася в понеділок, і її відразу заповнили скучивши завсідники. На більярдний стіл накинули великий шматок фіолетової тканини, що надавало закладу траурний вигляд. На стіні висіло оголошення: "За відсутністю куль більярдна не працює". Ті, що увійшли читали оголошення з таким виглядом, ніби це для них новина. Деякі подовгу стояли перед ним, з дивною завзятістю перечитуючи його.

Дамазо був одним з перших клієнтів. Значну частину свого життя він провів на сидіннях, призначених для глядачів більярду, і там він був з моменту, коли двері знов відчинилися. Доволі важкою, хоча і не дуже довгою справою було висловити співчуття. Дамазо через стійку поплескав по плечу господаря і сказав:

— Яка неприємність, Дон Роке.

Той покивав головою з посмішкою скорботи, зітхнувши: — Що поробиш.

І продовжував обслуговувати клієнтуру, тоді як Дамазо, усівшись на одному з табуретів біля стійки, втупився в привид столу під фіолетовою плащаницею.

— Як це дивно, — сказав він.

— Це правда, — підтвердив чоловік на сусідньому табуреті — Та ще на Страсному тижні!

Коли більшість клієнтів пішли на обід, Дамазо сунув монету в щілину музичного автомата і вибрав мексиканську баладу, місце якої на табло він знав напам'ять. Дон Роке перемістив столики та стільці в глибину закладу.

— Навіщо це ви? — спитав Дамазо.

— Я збираюся викласти колоди карт, — сказав Дон Рок. Щось треба робити, поки пришлють кульки.

Рухаючись майже напوماцки, зі стільцем на кожній руці, він був схожий на недавнього вдівця.

— А коли їх пришлють? — спитав Дамазо.

— Через місяць, сподіваюся.

— До цього часу старі знайдуться, — сказав Дамазо.

Дон Роке окинув задоволеним поглядом вишикувані в ряд столики.

— Вони не з'являться", — сказав він, витираючи чоло рукавом. Негр у них без їжі з суботи, але так і не сказав, де вони. Він подивився на Дамазо крізь запітнілі скла. — Я впевнений, що він їх кинув у річку.

Дамазо закусив губу.

— А як щодо двохсот песо?

— Ні, — сказав Дон Роке. У нього було знайдено лише тридцять. Вони дивилися один одному в очі. Дамазо не зміг би пояснити, чому погляд, яким вони обмінялися,

здався йому поглядом двох співучасників. У кінці дня Анна побачила з пральні, як він повертається додому: по-боксерському підскакуючи, він наносив удари невидимому противнику. Вона увійшла до них в кімнату.

— Готовий, — сказав Дамазо. Старий настільки змирився, що замовив нові кульки. Зараз треба тільки дочекатися, щоб про цю історію все забули.

— А що з чорним?

— Нічого страшного, — сказав Дамазо, — знизавши плечима. Якщо кулі не знайдені, вони повинні його звільнити.

Після вечері подружжя сиділи біля дверей на вулицю і розмовляли з сусідами, поки замовк динамік кіно і не настала тиша. Перед сном у Дамазо настрій був піднесений.

— Я придумав найкращий бізнес у світі, — заявив він. Анна зрозуміла, що Дамазо хоче поділитися з нею ідеєю, яку обдумував весь вечір

— Я їду з міста в місто, — продовжував Дамазо. Я краду більйардні кульки в одному та продаю їх в іншому. У всіх поселеннях є більйардні.

— Поки тебе не застрелять.

— Так вже й пристрелять, — сказав він. — Це бачимо лише у кіно.

Він стояв посеред кімнати, переповнений радісними планами. Анна почала роздягатися, байдужа зовнішньо, але насправді слухаючи із співчутливою увагою.

— Накуплю ось стільки костюмів. — І Дамазо показав рукою розміри уявної шафи на всю стіну Звідси аж туди. А також п'ятдесят пар взуття.

— Хай Бог тебе почує, — сказала Анна.

Дамазо насупився.

— Тебе не цікавлять мої плани, — сказав він.

— Занадто вони для мене мудровані. — сказала Анна. Вона вимкнула лампу, лягла до стіни та додала з певною гіркотою: — Коли тобі буде тридцять років, мені буде сорок і сім.

— Дурненька, — сказав Дамазо.

Він обмацав кишені в пошуках сірників.

— Тобі також не доведеться більше прати білизну, — сказав він, трохи збентежений.

Анна простягнула йому запалений сірник. Вона дивилася на полум'я, поки сірник не згас, і викинула опалок. Потягнувшись в ліжку, Дамазо продовжував розмовляти.

— Чи знаєш ти, з чого роблять більйардні кульки?

Анна не відповіла.

— Слонові ікла, — продовжив він. Тому їх дуже важко роздобути, і пройде щонайменше місяць, поки їх сюди доставлять. Зрозуміло?

— Засинай, — перебила Анна. Я маю встати о п'ятій.

Дамазо повернувся до свого природного стану. Перші півдня проводив у ліжку, за курінням та після сієсти починав готуватися до виходу. Вночі слухав у більйардній радіопередачу з чемпіонату по бейсболу. У нього була похвальна здатність забувати свої ідеї з таким же ентузіазмом, з яким він їх породжував.

- У тебе є гроші? запитав він дружину в суботу.
- Одинадцять песо, — відповіла вона. І тихо додала: — Це плата за кімнату.
- Я пропоную бізнес.
- Що?
- Позич їх мені.
- Ми повинні заплатити господареві.
- Заплатиш пізніше.

Анна похитала головою. Дамазо схопив її за зап'ястя і завадив їй встати з-за зі столу, де вони щойно снідали. "Це на кілька днів", — сказав він, погладжуючи її руку з відволікаючою ніжністю. Коли продам кульки у нас будуть гроші на все.

Анна не поступалася. Тієї ночі в кінотеатрі Дамазо не знімав руку з її плеча навіть коли на перерві спілкувався з друзями. Картину вони дивилися не уважно. Зрештою, Дамазо втратив терпіння.

- Тоді мені доведеться десь вкрасти гроші, — сказав він. Анна знизала плечима.

— Придушу першого зустрічного, — пригрозив Дамазо, просуваючи її у натовпі, що покидав кінотеатр. Тож вони візьмуть мене до в'язниці як вбивцю.

Анна про себе усміхнулася. Але продовжувала бути непохитною. Вони сварилися всю ніч, а вранці Дамазо демонстративно і загрозливо швидко одягнувся і, проходячи повз Анни, буркнув:

- Я ніколи не повернуся.

Анна не могла придушити легкий тремор.

- Щасливої дороги, — крикнула вона услід.

Дамазо прикрив за собою двері, і для нього розпочалося нескінченна пустопорожня неділя. Кричуща строкатість ринку і яскравий одяг жінок, що виходили з дітьми з церкви після меси, що починалась о восьмій, наносили веселі штрихи на площу, але повітря вже плавилось від спеки.

Він провів день у більярдній. Група чоловіків грала в карти зранку і перед обідом народу додалося, але було очевидно, що заклад втратив свою колишню привабливість. Тільки в сутінках, коли почалася бейсбольна трансляція, більярдна наповнилася життям та хоч в якійсь мірі нагадувала себе колишню.

Після того, як вони закрили заклад, Дамазо почав безцільно маячити на площі, яка ніби кровоточила. Він спустився по вулиці паралельно порту, слідуючи на звуки веселої та віддаленої музики. В кінці вулиці стояла величезна і порожня бальна зала, прикрашена гірляндами з вицвілого паперу, а в глибині її, на дерев'яній естраді, невеликий гурт музикантів. У повітрі плив задушливий запах помади.

Дамазо влаштувався біля стойки. Коли музична п'єса закінчилася, юнак, який грав в оркестрі на тарілках, обійшов чоловіків, що танцювали і зібрав гроші.

Якась дівчина залишила свого партнера у центрі зали і підійшла до Дамазо:

- Як справи, Хорхе Негрете?

Дамазо посадив її поруч. Бармен, напудрений та з гвоздикою за вухом, запитав фальцетом:

— Що будете пити?

Дівчина звернулася до Дамазо.

—Що ми п'ємо?

—Нічого.

— За мій рахунок.

— Справа не в грошах, — сказав Дамазо. —Я голодний.

— Шкода, — зітхнув бармен. —З такими-то очима.

Вони пройшли до їдальні в задній частині зали. Судячи по фігурі, дівчина була зовсім юною, але шар рум'ян і пудри на обличчі та яскраво нафарбовані губи приховували її справжній вік. Після їжі Дамазо пішов за нею до кімнати, в глибині темного подвір'я, де відчувався подих сплячих тварин. Ліжко займала кількамісячна дитина, загорнута у кольорові ганчірки. Дівчина перенесла ганчір'я в дерев'яний ящик, туди ж поклала дитину і поставила ящик на підлогу.

— Миші можуть його з'їсти, — промовив Дамазо.

— Вони дітей не їдять, — сказала вона.

Червона сукня була замінена на більш відкриту та заношену, з великими жовтими квітами.

— Хто його тато? — спитав Дамазо.

— Поняття не маю, — зронила вона. А потім, з дверей — Швиденько повернувся.

Він почув, як вона закриває замок. Повісив одяг на стілець і викурив кілька сигарет, лежачи на спині.

Ліжко вібрувало в такт мамбо. Він не зрозумів, в який момент заснув. Коли він прокинувся, музики не було, і від цього кімната здалася йому ще більшою.

Дівчина роздягалася біля ліжка.

— Котра година?

— Наче чотири години, — сказала вона. Хіба дитина не плакала?

— Думаю, що ні, — сказав Дамазо.

Дівчина лягла поруч і, розглядаючи його злегка затуманеними очима, почала розстібати йому сорочку. Дамазо зрозумів, що вона неабияк випила. Він хотів погасити лампу.

— Залиш її так, — сказала вона. Мені подобається дивитись у твої очі.

Кімнату наповнили сільські шуми ще від світанку. Дитя заплакало. Дівчина взяла його в ліжко, дала йому груди і стала наспівувати, не відкриваючи рота, якусь просту пісеньку. Нарешті вони всі поснули. Дамазо не чув, як близько семи годин дівчина прокинулася і вийшла з кімнати. Повернулася вона вже без дитини.

— Усі ідуть у порт, — повідомила вона.

Дамазо мав відчуття, що не спав більше години за цілу ніч.

— Навіщо?

— Побачити чорношкірого чоловіка, який вкрав кулі, — сказала вона. Сьогодні його відправляють.

Дамазо запалив сигарету.

— Біднесенький, — зітхнула дівчина.

— Нещасний, — зірвався Дамазо. — Ніхто не примушував його бути злодієм.

Вона задумалася, опутивши голову на груди, а потім сказала, знизивши голос:

— Це був не він.

— Хто сказав.

— Я точно знаю. — сказала вона. У ніч, коли забралися в більярдну, чорношкірий був у Глорії і провів у неї весь наступний день до самого вечора. А потім прийшли з кіно і розповіли, що його арештували там.

— Глорія може повідомити це поліції.

— Чорношкірий сам сказав, — пояснила вона. Алькальд прийшов до Глорії, перевернув у неї в кімнаті все догори дригом і пригрозив, що збирається відвезти її до в'язниці, як співучасницю. Врешті-решт вона заплатила двадцять песо, і все владналося.

Дамазо підвівся раніше восьми.

— Залишайся, — запропонувала дівчина, — заріжу на обід курку.

Дамазо струсив волосся з гребінця, який тримав у руці, і сунув його в задню кишеню штанів.

— Не можу.

Взявши дівчину за зап'ястя, він привернув її до себе. Вона вже вмилася і виявилася насправді дуже юною, з величезними чорними очима, що додавали їй якийсь беззахисний вид. Вона обняла його за талію.

— Залишайся, — наполягла.

— Назавжди?

Вона трохи почервоніла і відпустила його

— Обманщик.

Анна зранку почувалася виснаженою, проте загальне хвилювання передалося і їй. Швидше звичайного зібравши у своїх клієнтів білизну для прання, вона пішла на набережну подивитися, як будуть відправляти негра. У причалів, перед судами, готовими до відплиття, гула нетерпляча юрба. Був Дамазо.

Анна тицьнула його вказівним пальцем в поперек.

— Що ти тут робиш? — вигукнув Дамазо, підстрибнувши від несподіванки..

— Я прийшла попрощатися, — сказала Анна.

Дамазо постукав по дереву ліхтарного стовпа.

— Бодай тобі з такою мовою, — сказав.

Запаливши сигарету, він кинув порожній коробок в річку. Анна дістала з-за корсажа інший і поклала його в кишеньку його сорочки. Дамазо вперше посміхнувся.

— Ну й дурепа, — сказав він.

— Ха-ха, — проімітувала сміх Анна.

Незабаром з'явився негр. Його провели посередині площі — руки були зв'язані за спиною мотузкою, кінець якої тримав поліцейський. З боків йшли двоє поліцейських з гвинтівками. Негр був без сорочки, нижня губа у нього була розсічена, а брова

розпухла, як у боксера. Поглядів юрби він уникав з гідністю жертви. Біля дверей більярдної, де зібралося найбільше глядачів, мовчки стояв і дивився на нього, докірливо похитуючи головою, господар закладу. Люди пожирали негра очима.

Баркас відплив одразу. Негра повели по палубі до цистерни з нафтою і прив'язали до неї за руки і за ноги. Коли на середині річки баркас розвернувся і дав останній гудок, спина негра яскраво блиснула.

— Бідна людина, — пробурмотіла Анна.

— Злочинці, — сказав хтось біля неї. — Людина не може витримати таке сонце.

Дамазо повернув голову і побачив, що сказала це якась неймовірно товста жінка. Він почав пробиватися крізь натовп до площі.

— Багато говориш, — прошипів він на вухо Анні. — Ти б ще закричала на всю площу.

Вона супроводжувала його до дверей більярдної.

— Хоч би переодягнувся, — сказала вона, перш ніж піти. — А то прямо як жебрак.

Новина зібрала в закладі галасливу юрбу відвідувачів. Намагаючись всім догодити, дон Роке обслуговував відразу кілька столиків. Дамазо чекав, щоб він пройшов повз нього.

— Хочете, допоможу?

Дон Роке поставив перед ним півдюжини пляшок пива з накинутими на горлечко склянками.

— Дякую, сину.

Дамазо подав пляшки до столиків. Він прийняв кілька замовлень і продовжував приносити та ставити пляшки, поки клієнтура не пішла по домам на обід. Ранком, коли він повернувся додому, Анна зрозуміла, що він п'яний. Вона взяла його руку і приклала до свого живота.

— Помацай, — запропонувала вона. — Чуєш?

Дамазо не видав жодної ознаки ентузіазму.

— Ворушиться, — продовжила Анна. Всю ніч брикав мене ніжками.

Але він не відреагував. Сфокусований на собі, він наступного дня пішов з дому дуже рано і не повернувся до півночі. Так само пройшов тиждень. У ті рідкісні хвилини, які він проводив, лежачи в ліжку і покурюючи, він уникав розмов. Анна стала тепер до нього особливо уважною. Одного разу на початку спільного життя він поводився так само, вона не знала його характеру і набридала йому. І тоді, сівши на неї в ліжку верхом, він побив її в кров.

Тепер вона запаслася терпінням. Ще з вечора клала біля лампи пачку сигарет — знала, що йому легше винести голод і спрагу, ніж відсутність курива.

Нарешті, в середині липня Дамазо повернувся додому на заході сонця. Анна подумала, що він, напевно, вже встиг здорово перебрати, раз повернувся так рано, і стривожилася. Вигляд у нього був якийсь отупілий і пригнічений. Поїли мовчки, але, коли лягали спати, у Дамазо раптом вирвалося:

— Виїхати хочу!

— Куди?

— Куди завгодно.

Анна обвела поглядом кімнату. Журнальні обкладинки, якими вона обклеїла всі стіни, вицвіли і порвалися. Вона втратила рахунок чоловікам, які, дивлячись з її ліжка на ці фотографії кіноакторів, поступово поглинали їх колір і уносили його з собою.

— Тобі нудно зі мною, — припустила вона.

— Це не так, — сказав Дамазо. — Допекло саме це містечко.

— Це місто, як і всі.

— Неможливо продати кулі.

— Залиш ті кульки в спокої, — сказала Анна. Поки Бог дає мені сили прати, тобі не доведеться ризикувати. І обережно додала після паузи: — Дивуюся, як тобі взагалі спало на думку це зробити.

Дамазо докурив сигарету, перш ніж говорити.

— Це було так просто, що я зрозуміти не можу, чому ніхто інший не додумався.

— У сенсі грошей — так, — погодилася Анна. — Але щоб прихопити кулі — іншого дурня не знайшлося б.

— Це сталося без роздумів, — сказав Дамазо. Мені це спало на думку, коли я побачив їх в маленькій коробці за стійкою і подумав: як працював, а піти доведеться з порожніми руками.

— Недобрий був час для тебе, — сказала Анна.

Дамазо відчув полегшення.

— А нових не шлють, — сказав він. — Повідомили, що вони подорожчали, і дон Роке каже, що тепер йому не вигідно. Він запалив нову сигарету і, розповідаючи, відчув, що серце його наче очищується від чогось темного.

Він повідав, що власник вирішив продати більярдний стіл, хоч багато за нього тепер і не виручиш. Сукно через невмілу гри початківців суцільно в дірках і різнокольорових латках, і треба замінити його новим. А поки для любителів, постарілих навколо більярду, єдиною розвагою залишаються передачі з чемпіонату з бейсболу.

— Вийшло так, — закінчив Дамазо, — що ми ненавмисно накалили всьому містечку.

— Без жодної користі для себе, — додала Анна.

— Чемпіонат закінчується на наступному тижні, — сказав Дамазо. — І це не найгірше. Найгірше — негр.

Вона лежала, поклавши голову йому на плече, як в минулі часи, і відчувала, про що він думає. Почекала, поки він докурив сигарету, а потім обережно сказала:

— Дамазо!

— Чого тобі?

— Поверни їх.

Він запалив ще одну сигарету.

— Я вже сам про це кілька днів думаю. Тільки не знаю, як це зробити.

Вони змовилися було залишити кулі в якомусь людному місці, але потім Анна

зрозуміла, що, хоча це і вирішить проблему більярдної, справу з негром все одно не буде залагоджено. Поліція може по-різному тлумачити появу куль, не виправдовуючи його. Може трапитися й інше: кулі потраплять в руки людини, яка не поверне їх, а залишить собі, сподіваючись потім продати.

— Оскільки справу буде зроблено, — підсумувала Анна, — краще зробити її добре.

Вони викопали шари. Анна загорнула їх у газету так, щоб згорток не виявляв їх форми, і поклала в скриню

— Тепер дочекаємося слушної нагоди, — сказала вона.

Але поки чекали нагоду, минуло два тижні. Пізно ввечері двадцятого серпня, рівно через два місяці після крадіжки, Дамазо, прийшовши в більярдну, побачив дон Роке за стійкою; пальмовою віялом він відганяв комах. Радіо мовчало, і це ще сильніше підкреслювало його самотність.

— Я тобі казав, — вигукнув Дон Роке немов радіючі прогнозу, що справився. — Все полетіло до чортової бабусі.

Дамазо кинув монету в музичний автомат. Потужний звук і різнокольорові миготливі вогні привселюдно, як йому здалося, підтверджували його відданість більярдної. Однак дон Роке, схоже, цього не відчував. Дамазо сів поруч з ним і спробував втішити, але його аргументи звучали малопереконливо і плутано. Дон Роке слухав з байдужим виглядом, ліниво обмахуючись віялом.

— Ну що тут зробиш, — сказав він. Чемпіонат з бейсболу не міг тривати ціле життя.

"Але кульки можуть з'явитися."

"Вони не з'являться".

"Негр не міг їх з'їсти".

"Поліція скрізь обшукала", — з відчайдушною впевненістю сказав Дон Рок. . Він кинув їх у річку.

"Може статися диво".

— Покинь свої сподівання, сину, — відповів Дон Рок. Безнадійна ситуація. Ти що, віриш у чудеса?

— Іноді, — сказав Дамазо.

Коли Дамазо вийшов із закладу, глядачі з кінотеатру ще не виходили. Дивовижно гучні діалоги то вщухали, то знову розносилися над сплячим містечком. Побродивши по площі, Дамазо попрямував до танцювального залу.

Гурт грав для одного клієнта, який танцював разом із двома жінками. Інші, чинно і розсудливо сиділи біля стіни, вони ніби чекали якихось вістей.

Дамазо зайняв столик, дав знак, що бармен подав йому пиво, і випив пляшку з короткими паузами, щоб передихнути, спостерігаючи через скло за чоловіком, який танцював з двома жінками. Він був нижче за них.

Опівночі підтягнулися жінки, які були в кіно, за ними заявила група чоловіків. Серед жінок виявилася і подруга Дамазо. Вона сіла до нього за столик.

Дамазо не звертав уваги на неї. Він випив півдюжини пива і пас очима чоловіка, який зараз танцював з трьома жінками, але не захоплений ними, а поглинений лише

тим, що виробляли його ноги. Він здавався щасливим, і було зрозуміло, що був би ще щасливішим, якщо крім ніг і рук мав хвоста.

"Мені не подобається цей парубок", — зауважив Дамазо.

— Тоді не дивись на нього, — порадила дівчина.

Вона попросила буфетника принести їй випити. Майданчик заповнювався танцюючими парами, але чоловік з трьома жінками як і раніше відчував себе так, ніби він один в залі. Під час якогось па його погляд зустрівся з поглядом Дамазо; чоловік запрацював ногами ще динамічніше і, посміхнувшись, показав свої дрібні зуби кролика. Дамазо тримав погляд, не моргаючи, аж поки чоловік став серйозним і повернувся спиною.

"Хоче показати, що він дуже щасливий", — вищирився Дамазо.

— Він і справді веселун,, — пояснила дівчина. Щоразу, коли він приїжджає до міста, він замовляє музику за свій рахунок, як і всі туристичні агенти.

Дамазо подивився на неї блукаючим поглядом.

— Тоді йди до нього, — сказав він. — Де годуються троє, вистачить і для четвертої.

Вона нічого не відповіла, а тільки повернула голову в бік майданчика для танців, сьорбаючи зі склянки маленькими ковтками. В блідо-жовтій сукні вона здавалася боязкою і нерішучою.

Вони станцювали наступну партію. Зрештою, Дамазо ставав все похмурішим.

— Я вмираю від голоду, — сказала дівчина і, схопивши його за лікоть, потягла за собою до стійки. — Тобі теж треба поїсти.

Веселун йшов зі своїми трьома жінками їм назустріч.

— Гей, — окликнув Дамазо.

Чоловік усміхнувся йому, не зупиняючись. Дамазо струсив з себе руку супутниці і перегородив тому дорогу.

"Мені не подобаються твої зуби".

Чоловік зблід, але продовжував посміхатися.

"Мені теж", — сказав він.

Перш ніж дівчина встигла перешкодити Дамазо, він вдарив чоловіка кулаком в обличчя, і той сів на середині майданчика. Ніхто з відвідувачів не втрутився. Три жінки з вереском обхопили Дамазо, намагаючись відтягнути в сторону, а дівчина стала відштовхувати його в глибину залу. Чоловік з розбитим, майже вм'ятим лицем встав на ноги, стрибнув, як мавпа, на середину майданчика і крикнув:

— Дайте музику!

До двох годин заклад став майже порожнім, і жінки без клієнтів почали вечеряти. Було жарко. Дівчина подала до столу тарілку рису з квасолею та смаженим м'ясом та стала їсти все однією ложкою. Дамазо дивився на неї у якомусь ступорі. Вона простягла йому ложку рису.

"Відкрий рота."

Дамазо утнувся підборіддям в груди і похитав головою.

"Це для жінок", — сказав він. Ми чоловіки, мачо, це не їмо.

Щоб встати, йому довелося впертися руками в стіл. Коли він зміг нарешті знайти рівновагу, то побачив, що перед ним стоїть, схрестивши руки, буфетник.

"Дев'ять-вісімдесят", — сказав він. Цей монастир не від уряду.

Дамазо відштовхнув його.

"Мені не подобаються геї", — заявив він.

Бармен схопив його за рукав, але за знаком дівчини пропустив і лише сказав услід: — Потім зрозумієш, як багато ти втратив.

Дамазо вийшов похитуючись. Таємничий сріблястий блиск річки під місяцем прорізав в його мозку світлу доріжку, але вона тут же зникла. Коли, вже на іншому кінці міста, Дамазо побачив двері своєї кімнати, він готовий був посперечатися, що всю дорогу додому пройшов уві сні. Він потряс головою. Смутне, але сильне відчуття підказало йому, що починаючи з цієї секунди він повинен стежити за кожним своїм рухом. Тихенько, щоб не рипнули, він штовхнув двері.

Анна прокинулася і почула, що він риється в скрині. В очі їй вдарило світло кишенькового ліхтарика, і вона повернулася обличчям до стіни, але раптом зрозуміла, що Дамазо не роздягався. Раптове осяяння немов підкинуло її, і вона сіла в ліжку. Дамазо зі згортком і кишеньковим ліхтариком стояв біля відкритої скрині. Він приклав палець до губ. Анна зіскочила з ліжка.

— Ти з глузду з'їхав, — прошепотіла вона і, підбігши до дверей, швидко закрила її на засув.

Дамазо сунув ліхтарик разом з ножом і загостреним напилком в кишеню брюк і зі згортком під пахвою рушив прямо на неї. Анна загородила двері спиною:

— Поки я жива, ти звідси не вийдеш.

Дамазо спробував відштовхнути її.

— Іди, — прохрипів він.

Анна вчепилася в косяк обома руками. Вони не кліпаючи дивилися один одному в обличчя.

— Ти віслюк, — прошепотіла Анна. — Бог тебе нагородив гарними очима, але обділив розумом.

Дамазо схопив її за волосся, вивернув руку і змусив нагнутися, процідивши крізь зуби:

— Сказав, відійди!

Анна подивилася на нього збоку, оком, вивернутим, як у вола під ярмом. На мить їй здалося, що вона може витерпіти будь-який біль і що вона міцніше чоловіка, але він заламував їй руку все сильніше і сильніше. Нарешті вона не витримала, до горла підступили сльози.

— Дитину вб'єш, — сказала вона.

Дамазо схопив її і переніс на ліжку. Ледве відчувши себе вільною, вона стрибнула йому на спину і, зчепившись, вони повалилися на ліжку. Обидва задихалися.

— Зараз закричу, — шепнула Анна йому на вухо. — поворухнися тільки, почну кричати.

Дамазо захрипів в глухий люті і став бити її по колінах згортком з кулями. Голосно застогнавши, Анна розтиснула ноги, але тут же, щоб не пустити його до дверей, міцно обхопила руками і почала вмовляти.

— Чесне слово, сама віднесу їх завтра, — обіцяла вона. — Вагітну мене все одно не посадять.

Дамазо вирвався.

— Тебе всі побачать, — сказала Анна. — Сьогодні світло, повний місяць — ти, дурень, навіть зрозуміти цього не можеш.

Вона спробувала знову утримати його, не дати йому вийняти засув з дверей, а потім, заплющивши очі, замолотила по його обличчю і шиї кулаками, вигукуючи:

— Звір, звір!

Дамазо спробував захиститися, і тоді вона, схопившись за дерев'яний засув, великий і важкий, вирвала його з рук Дамазо і замахнулася, цілячи йому в голову. Дамазо ухилився, і удар прийшовся по його плечу; кістка задзвеніла, як скло.

— Повія! — завив він.

Він уже не думав про те, що не треба піднімати шуму. Він вдарив Анну навідліг кулаком у вухо і почув глибокий стогін і важкий шльонок тіла об стіну, але навіть не глянув на неї і вийшов з кімнати. Двері залишилися відкритими.

Приголомшена болем, Анна лежала на підлозі і чекала: ось-ось щось станеться у неї в животі. Через стіни її покликали глухим, замогильним голосом. Вона закусила губу, щоб не розридатися. Потім піднялася і одяглася. Їй не спало на думку, як не спало на думку і в той раз, коли він йшов за кулями, що Дамазо ще чекає за дверима, розуміючи, що план його нікуди не годиться, і сподіваючись, що вона закричить або побіжить за ним, щоб втримати. Анна повторила ту ж помилку: замість того щоб кинутися наздоганяти чоловіка, вона взулась, закрила двері і сіла на ліжко чекати його.

Лише коли вона зачинила двері, Дамазо зрозумів, що повернутися назад не може. До кінця вулиці його проводжав гавкіт собак, але потім настало якесь примарне мовчання. Він йшов по бруківці, намагаючись втекти від звуку власних кроків, які здавалися чужими й гучними в тиші сплячого міста. Поки Дамазо не опинився на пустирі перед старими дверима більярдної, ніяких запобіжних заходів він не приймав.

Цього разу йому не довелося користуватися ліхтариком. Двері були лише підкріплені там, де він вирвав тоді петлю. Вони випиляли з неї шматок дерева розміром і формою з цеглину та замінили його новою дошкою з вставленим кільцем. Решта була такою ж. Відвівши лівою рукою замок в сторону, Дамазо підсунув правою загострений кінець напилка під іншу петлю і ворухнув їм взад-вперед з силою, але без жорсткості; і ось нарешті бризнув жалісний фонтан гнилих деревних крихт, і дерево подалося.

Перш ніж штовхнути осівши двері, він, щоб вони не зачіпали за цеглу підлоги, підняв їх. Відкривши їх спочатку зовсім трохи, він зняв черевики і сунув їх всередину згортка, до куль, а потім увійшов, хрестячись, в залите місячним світлом приміщення.

Спочатку минув темний прохід, забитий порожніми пляшками та ящиками. Позаду,

під місячним світлом заскленого слухового віконця, стояв більярдний стіл, а за ним — шафи, повернені до Дамазо задньою стінкою, і в кінці, з внутрішньої сторони головного входу, — барикада з стільців і столиків. Все було так само, як в перший раз, якщо не брати до уваги снопа світла і тиші. Дамазо, якому до цієї хвилини доводилося зусиллям волі перемагати напругу, піддався якимось дивним чарам.

Цього разу він не взяв цеглу, що валялась на підлозі. Притиснувши двері черевиками, він перетнув місячну доріжку, а потім запалив ліхтар, щоб перебити струмінь місяця та відшукати за стійкою коробку кульок. Про обережність він забув. Ведучи промінь ліхтаря зліва направо, побачив багато покритих пилом пляшок, стремена зі шпорами, скручену сорочку, забруднену машинним маслом, і, нарешті, коробку для куль — на тому ж місці, де залишив її в минулий раз. Але потім світло його ліхтарика пересунулося далі, і тут Дамазо розгледів кота.

Тварина без будь-якого інтересу дивилася на нього крізь світло ліхтаря. Дамазо все світив на нього і раптом з легким холодком згадав, що ніколи не бачив кота в більярдній дні. Він наблизив до нього руку з ліхтариком і сказав "тпрусь", Проте кіт не звернув на це жодної уваги. Але тут в голові у Дамазо стався беззвучний вибух, і кіт назавжди зник з його пам'яті. Коли Дамазо зрозумів, що сталося, ліхтарик вже випав у нього з рук, а сам він стояв і міцно притискав до грудей пакунок з кулями. Більярдна була залита світлом.

— Гей!

Він впізнав голос дон Роке і, відчуючи страшенну втому в спині, повільно випростався. Дон Роке, в одних трусах і з залізною палицею в руці, очманілий від світла, наближався до нього з глибини закладу. За пляшками і порожніми ящиками, повз яких Дамазо пройшов спочатку, висів гамак. Гамака теж не було в перший раз.

Коли відстань між ними скоротилася до десяти метрів, дон Роке підстрибнув і приготувався до захисту. Дамазо сховав руку зі згортком за спину. Дон Роке примружився і витягнув голову, намагаючись розгледіти його своїми короткозорими очима без окулярів.

— Та це ти, хлопче! — здивовано вигукнув він.

Дамазо відчув, ніби щось нескінченне нарешті закінчилося. Дон Роке опустив палицю і підійшов з роззявленим від подиву ротом. Без окулярів і вставних щелеп його можна було прийняти за жінку

"Що ти тут робиш?"

— Нічого, — сказав Дамазо.

Він змінив положення непомітним рухом тіла.

"Що ти там маєш?" — спитав Дон Роке.

Дамазо відступив.

— Нічого, — сказав він.

Дон Роке став червоним і почав тремтіти.

"Що ти там приніс", — крикнув він, зробивши крок вперед з піднятим прутом. Дамазо подав йому пакет. Дон Рок прийняв його лівою рукою, не нехтуючи своєю

безпекою, і пощупав взяте. Тільки тоді він розумів.

"Не може бути", — сказав він.

Він був настільки здивований, що поклав палицю на прилавок і, здавалося, забув про Дамазо, відкриваючи пакет. Він мовчки розглядав кулі.

"Я збирався знову покласти їх", — сказав Дамазо.

— Звичайно, — сказав Дон Роке.

Дамазо зблід як смерть. Алкоголь повністю покинув його, і він мав лише терпкий осад на язика та розгублене відчуття самотності.

"Отже, це й було диво", — сказав Дон Роке, знову завертаючи кулі. Я не можу повірити, що ти є такою скотиною. Піднявши голову, він змінив вираз обличчя. А двісті песо?

— У шухляді нічого не було, — сказав Дамазо.

Дон Роке задумливо подивився на нього, жуячи губами порожнечу, а потім розплився в усмішці.

— Нічого не було, — повторив він кілька разів. Тож нічого не було. — Знову схопив залізну палицю, кажучи:

"Що ж, ми зараз підемо сказати це алькальду".

Дамазо витер спітніли долоні об штани.

"Ви знаєте, що нічого не було".

Дон Рок продовжував посміхатися.

"Було двісті песо", — прогарчав він. А тепер вони здеруть з тебе шкіру, не стільки за те, що злодюга, скільки за те, що дурень несусвітній.

Незабутній день Балтазара

Клітка була готова. Балтазар у силу звички повісив її під карниз даху, і коли він закінчив обідати, вже всюди говорили, що це найкрасивіша клітка в світі. Так багато людей поспішили на неї подивитись, що перед будинком завирувала ціла юрба, і Балтазару довелося зняти клітку і сховати у столярню.

— Негайно поголись, — сказала Урсула, його дружина. Ти схожий на ченця.

"Не люблю голитися одразу після обіду", — сказав Балтазар. Мав двотижневу бороду, коротке волосся, жорстке і стояче, як грива у мула і загальний вираз переляканого хлопчика. Але це було оманливе враження.

У лютому йому виповнилося 30 років, він прожив з Урсулою чотири роки, не оженившись офіційно і без появи дітей, і життя дало йому багато причин бути настороженим, але жодних до того, щоб боятися. Він навіть не знав, що для деяких персон клітка, яка щойно була зроблена, є найкрасивішою у світі. Для нього, з дитинства звиклого робити клітки, це було завдання, навряд чи складніше ніж інші.

— Тоді відпочинь трохи, — сказала жінка. З цією бородою не можна нікуди заявлятися.

Перепочиваючи, йому довелося кілька разів залишати гамак, щоб показати клітку сусідам. Урсула до цього часу не звертала уваги на цей виріб. Була незадоволена, бо її чоловік нехтував замовною столярною роботою, щоб повністю присвятити себе клітці, і

два тижні він погано спав, казав дурниці уві сні. Він і не думав ці дні голитися. Але її незадоволення розвіялося коли клітка була закінчена. Допоки Балтазар прокинувся після сієсти, вона випрасувала його штани та сорочку і поклала їх на сидіння поруч з гамаком, а також принесла клітку на стіл їдальні.

Споглядала її в тиші.

— Яку ціну встановиш? — спитала вона.

— Не знаю, — відповів Балтазар. Я попрошу тридцять песо, щоб побачити, чи дають мені двадцять.

— Попроси п'ятдесят, — сказала Урсула. Ти працював цілі ночі і витратив багато часу за ці п'ятнадцять днів. Крім того, вона дуже велика. Я думаю, що це найбільша клітка, яку я бачила у своєму житті.

Балтазар почав голитися.

"Ти думаєш, що вони дадуть мені п'ятдесят песо?"

"Це для Дона Чепе Монтьєля дрібниця і клітка того варта", — висловилася Урсула. Попроси взагалі шістдесят.

У будинку стояв задушливий морок. Був перший тиждень квітня і спека здавалася ще менш стерпною із-за скрекоту цикад. Коли Балтазар закінчив одягатися, то відчинив двері патію, щоб провітрити будинок, і зграйка дітей заявила до їдальні.

Поголос поширився. Доктор Октавіо Гіральдо, старий лікар, задоволений життям, але змучений професією, думав про клітку Балтазара, коли снідав з дружиною-інвалідом. На внутрішній терасі, куди вони виносили стіл у спекотні дні, було багато горщиків з квітами та дві клітки з канарками. Його дружині імпонували птахи, і їй вони так сподобались, що вона зненавиділа котів, бо вони запросто могли їх з'їсти.

Думаючи про клітку для жінчиних птичок, доктор Гіральдо пішов того дня навідати хворого чоловіка, і на зворотному шляху зайшов до Балтазара, щоб її роздивитись.

У їдальні було повно людей. На столі, виставлений для показу, горбився величезний дротяний купол з трьома внутрішніми поверхами, з проходами та спеціальними відсіками, щоб їсти і спати, і з трапецією в просторі, відведеному для відпочинку птахів. Виглядала наче зменшена модель гігантської фабрики по виробництву льоду.

Лікар її оглянув обережно, не торкаючись, думаючи, що справді ця клітка перевершує навіть її набутий престиж, і набагато красивіша, ніж та, про яку він коли-небудь мріяв для своєї дружини.

"Це велика перемога фантазії", — прорік він. Потім пошукав Балтазара серед присутніх, і додав, глянувши на нього материнськими очима:

"Ти був би геніальним архітектором".

Балтазар розрум'янився.

— Дякую, — сказав він.

— Це правда, — продовжив лікар. Він мав витончені руки і був доволі вгодований, але приємною повнотою, наче жінка, що була красивою в молодості. А його голос був схожий на голос священника, що говорить латинською. Навіть не потрібно буде

поміщати птахів сюди, — сказав він, вертячи клітку перед очима публіки, ніби продаючи її. — Достатньо повісити її між деревами і вона буде співати сама.

Повернувшись на стіл, мить подумав, дивлячись на клітку, і сказав:

— Добре, я візьму.

"Продається", — сказала Урсула.

"Це для сина дона Чепе Монтелья", — сказав Балтазар. Він передав, щоб я зробив її швиденько.

Лікар з розумінням сприйняв сказане.

"Він дав тобі модель?"

— Ні, — сказав Балтазар. Він сказав, що хоче велику клітку, на пару турпіалів.

Лікар оглянув клітку.

— Але ця не для турпіалів.

— Згодиться і для них, докторе, — сказав Балтазар, підходячи до столу. Діти оточили його. Розміри добре розраховані, — сказав він, вказуючи пальцем на різні відсіки. Далі він вдарив кісточками пальців по куполу, і клітка наповнилася глибокими акордами. — Це найміцніший дріт, який можна знайти, і кожен стик проварений усередині і зовні, — пояснив він.

— Годиться навіть папузі, — втрутився один із хлопчаків.

— Саме так, — згодився Балтазар.

Лікар повернувся до нього головою.

— Гаразд, але ж він не дав тобі моделі, — сказав він. — Він не давав жодного точного завдання, крім того, що це буде велика клітка для турпіалів. Чи не так?

— Саме так, — згодився Балтазар.

— Тоді проблем немає, — сказав лікар. Одне — велика клітка для турпіалів, а інша річ — ця клітка. Немає жодних доказів того, що саме це вас попросили зробити.

"Це та сама", — сказав спантеличений Балтазар. Ось чому я це і зробив.

Лікар знизав плечима.

— Ти міг би зробити ще одну, — сказала Урсула, дивлячись на чоловіка. А потім до лікаря: Вам же не терміново.

"Я обіцяв дружині принести сьогодні вдень", — сказав лікар.

— Мені дуже шкода, докторе, — відповів Балтазар, — але я не можу продати замовлене.

Лікар знизав плечима. Витираючи хусткою піт з шиї, він мовчки споглядав клітку, не зводячи погляду з тієї ж самої невизначеної точки, мов дивився на корабель, який тане в далечині.

— Скільки дадуть тобі за неї?

Балтазар, не відповідаючи, пошукав очима Урсулу.

— Шістдесят песо, — виклала вона.

Лікар продовжував оглядати клітку.

— Вона дуже гарна, — зітхнув він. Надзвичайно красива. Потім, рухаючись до дверей, почав енергійно обмахуватись, посміхаючись, і спомин про цей епізод

назавжди зник з його пам'яті.

"Монт'єль дуже багатий", — сказав він, виходячи.

Насправді, Хосе Монт'єль був не такий вже багатий, як здавався, але він був здатний на все, щоб стати таким. У декількох кварталах звідти, в будинку, доверху набитому майном, де ніколи і не пахло речами, які не можна було продати, він залишався байдужим до приголомшуючої новизни клітки. Його дружина, змучена одержимістю смертю, закрила двері і вікна після обіду і лежала дві години з розплющеними очима в мороці кімнати, а Хосе Монт'єль солодко подрімав. Її здивував рокіт багатьох голосів, що наблизився. Тоді вона відчинила двері вітальні і побачила перед будинком людський вир, і Балтазара з кліткою посеред юрби, одягненого у білий колір і щойно поголеного, з тим виразом декоративної відвертості чи то простодушно-шанобливої посмішки, з якою бідні заявляються до дому багатих.

— Яка чудова річ, — з радісним подивом скрикнула дружина Хосе Монт'єля і повела Балтазара всередину. Я нічого подібного в житті не бачила! І додала, обурена юрмою, що товпилася біля дверей, "Але неси її далі в дім, бо вони перетворять вітальню на курятник.

Бальтазар не був чужим у будинку Хосе Монт'єля. Неодноразово його запрошували виконувати різні столярні роботи.

Але він ніколи не почувався добре серед багатих. Він завжди відчував жалість до них, до їхніх жінок, потворних і конфліктних, з хворобами, що лікувалися у важких хірургічних операціях. Коли він заходив до їхніх осель, ноги його підломлювалися.

"Пепе вдома?" — спитав він.

Він поставив клітку на стіл їдальні.

"Ще у школі", — сказала дружина Хосе Монт'єля. Але ось-ось вернеться. — І додала: "Монт'єль купається". Насправді Хосе Монт'єль не встиг скупатися. Він нашвидку обтирався лосьйоном, щоб вийти і подивитися, що відбувається у його домі. Він був настільки недовірливий, що навіть спав без електричного вентилятора, щоб стежити під час сну за шерехами у будинку

— Аделаїда, — прокричав він. Що відбувається?

"Вийди подивіться, яка чудова річ", — крикнула у відповідь його дружина.

Хосе Монт'єль — огрядний і волохатий, рушник висить на шиї — висунувся із спальні.

— Що це?

— Клітка для Пепе, — сказав Бальтазар.

Жінка спантеличено дивилася на нього.

"Для кого?"

— Пепе, — підтвердив Балтазар. А потім звертаючись до Хосе Монт'єля: Пепе переказав мені її зробити.

У ту мить наче нічого не сталося, але Балтазар відчув, ніби вони відкрили двері ванної. Хосе Монт'єль у нижній білизні вискочив із спальні.

— Пепе, — заволав він.

"Ще не показався", — прошепотіла дружина, яка наче прикипіла до місця.

Пепе з'явився у на порозі дверей. Йому було близько дванадцяти років і мав пухнасті вії і спокійний пафос його матері

"Йди-но сюди", — сказав йому Хосе Монтель. Ти замовляв зробити це?

Хлопчик опустил голову. Схопивши його за волосся, Хосе Монтель змусив подивитися собі в очі.

— Відповідай!

Хлопчик закусив губу, не реагуючі.

— Монтель, — прошелестіла дружина.

Хосе Монтель відпустив хлопчика і звернувся до Балтазара з стурбованим виразом.

— Мені так шкода, Балтазар, — сказав він. Але ти повинен був спочатку проконсультуватися зі мною, перш ніж діяти. Тільки тобі могло прийти в голову найняти до неповнолітнього. По мірі того, як він говорив, його обличчя повертало спокій. Підняв клітку, не глянувши на неї, і подав Бальтазару.

— Унеси її негайно і спробуй продати тому, кому зможеш ", — сказав він. Перш за все, я прошу тебе не сперечатися зі мною. Він легенько хлопнув Балтазара по плечу і пояснив: — Лікар мені заборонив гніватися.

Хлопчик залишався нерухомим, навіть не моргаючи, поки Балтазар, з кліткою в руці, збентежено не подивився на нього. Потім він видав гортанний звук, наче гарчання собаки, і заволавши, звалився на підлогу.

Хосе Монтель байдуже дивився на це, а мати намагалася його заспокоїти.

"Не піднімай", — сказав він. Нехай він роздобує голову об землю і тоді посип розбите сіллю та вижми туди ж лимон так, щоб він повив від задоволення.

Хлопчик верещав без сліз, тоді як мати тримала його за зап'ястя.

"Кинь його", — наполягав Хосе Монтель.

Бальтазар спостерігав за хлопчиком, наче констатував агонію пропащої тваринки.

Було майже чотири. Вдома, у цей час Урсула співала дуже стару пісню та різала цибулю кільцями.

— Пепе, — сказав Бальтазар.

Він посміхаючись, підійшов до хлопця, і подав йому клітку. Хлопчик підскочив. Він обійняв клітку, яка була майже такою ж високою, як він, і дивився на Балтазара наскрізь металевого плетива, не знаючи, що сказати. Не зронив жодної сльози.

— Бальтазар, — вкрадливо сказав Монтель, — я вже сказав тобі негайно винести її, взяти з собою.

— Поверни, — наказала мати сину.

— Вона твоя, — сказав Бальтазар. А потім до Хосе Монтеля...— Зрештою, для нього я її і зробив.

Хосе Монтель переслідував того до вітальні.

"Не будь дурнем, Балтазар", — сказав він потім, перегороджуючи йому шлях. Віднеси цю розвалюху додому і не роби більше дурниць. Я не заплачу тобі ні сентаво.

"При чому тут гроші", — відказав Бальтазар. Її зроблено конкретно для того щоб віддати Пепе. Я не думав отримати що-небудь.

Коли Балтазар пробирався через допитливих, що заблокували двері, Хосе Монтьєль кричав посередині вітальні. Він був надзвичайно блідий і його очі почали наливатися кров'ю.

— Придурок - ревів він. Забирай свій металобрухт. Останнє, чого бракувало, — це коли будь-хто заявляється та порядкує у мене вдома. Бля!

У більярдній Балтазара зустріли з оваціями та стоячи. До цього моменту, він думав, що зробить клітку краще, ніж ту, яку довелося віддати синові Хосе Монтьєля, щоб той хоча б не продовжував плакати, і що нічого в цьому не було особливого. Але потім він зрозумів, що все це має певне значення для багатьох людей, і він почувався трохи збудженим.

— Тож тобі дали п'ятдесят песо з клітку.

— Шістдесят, — поправив Балтазар.

"Це ж неймовірно", — сказав хтось. Ти єдиний, хто зміг витягнути цю купу грошей у Дона Чепе Монтьєля. Це треба відзначати.

Вони запропонували йому пиво, і Балтазару прийшлося замовити його на всіх. Це був перший раз у житті, коли він пив, у сутінках він був вже повністю п'яний і розказував про небувалий проект із тисячі кліток по шістдесят песо, а потім мільйон кліток, щоб набрати повних шістдесят мільйонів песо.

— Треба дуже швидко зробити щонайбільше речей, щоб продати їх багатим, перш ніж вони вимруть - твердив він, вже нічого не тямлячи. Усі вони хворі, і скоро сконають. Вони такі нещасні - їм навіть хвилюватись заборонено.

Вважай дві години автоматичний програвач без зупинки грав за його рахунок. Всі піднімали тости за здоров'я Балтазара, за його удачу і його статки, а також за смерть багатіїв, але у вечірній час вони залишили його одного у салоні.

Урсула чекала його до восьми, з тарілкою смаженого м'яса, посипаного цибулевими кілочками. Хтось сказав їй, що її чоловік був у більярдній, божевільний від щастя, угощаючи пивом всіх бажаних, але вона не повірила, бо Балтазар не напивався ніколи. Коли вона лягла спати, майже опівночі, Балтазар знаходився у добре освітленому салоні, де стояли чотиримісні столи зі стільцями навколо, та танцмайданчик на свіжому повітрі, по якому товклись пташки.

Лице Балтазара було вимазане губною помадою, та, оскільки не міг зробити жодного кроку, то марив, що непогано б опинитися я з двома жінками в одному ліжку. Він розтратився настільки, що йому довелося заставити годинник як гарантію, з зобов'язанням сплатити наступного дня. Трохи потім, звалившись з ніг на вулиці, він зрозумів, що його черевики знімають, але не хотів покинути найщасливіший сон свого життя. Жінки, що йшли на месу о п'ятій ранку не наважувалася дивитись на нього, вважаючи, що він мертвий.

Вдова Монтьєля

Коли дон Хосе Монтьєль помер, всі відчували себе відомщеними, окрім вдови; але

потрібно було чимало годин, щоб усі повірили, що він насправді вже мертвий. Багато хто продовжував сумніватися у цьому, навіть побачивши тіло, лежаче у спокої у задушливій кімнаті, обкладене подушками та задраповане полотняними простирадлами всередині жовтої та випуклої як диня труни. Він був дуже добре поголений, одягнений у біле і в черевиках лакованої шкіри, і мав такий гарний вигляд, що він ніколи не здавався таким живим, як тоді. Був наче той же Дон Чепе Монтель по неділях, слухаючи месу о восьмій, тільки замість хлиста мав розп'яття в руках. Тільки коли прикрутили кришку труни і перенесли її у помпезну сімейну усипальницю, містечко нарешті повірило, що Монтель справді помер.

Після поховання єдиним, що здавалося неймовірним для всіх, крім його вдови, було те що Хосе Монтель помер природною смертю. Поки всі чекали що його уб'ють пострілом у спину із засідки, його вдова була впевнена що побачить його смерть старим і у своєму ліжку, сповідавшись перед кончиною і без агонії, наче сучасний святий. Вона помилилася хіба що у деяких деталях. Хосе Монтель помер у своєму гамаку, у середу о другій половині дня, внаслідок істерики, яку лікар заборонив. Але дружина чекала також, що всі люди будуть присутні на похоронах і що будинок стане замалий для розміщення стількох квітів. Однак були присутні лише їх партнери та з релігійної конгрегації, і вінків не було отримано більше не від кого, окрім муніципальної адміністрації. Від його сина — з консульської служби в Німеччині — і двох його дочок з Парижу — телеграми на три сторінки. Видно, що вони були написані на ходу чорнилом загального користування поштового відділення, і поки писали ті попсували багато бланків та віддали 20 доларів за це послання. На похорон ніхто не обіцяв приїхати. Тієї ночі, в 62 роки, плачучи у подушку, на який ще так недавно лежала голова її чоловіка, що зробив її щасливою, вдова Монтеля вперше пізнала смак відчаю. "Я закриюсь у домі назавжди", — подумала вона. "Для мене це так, ніби вони мене поклали у той же ящик, що й Хосе Монтеля. Я не хочу більше нічого знати про цей світ". Вона була щирою.

Ця тендітна жінка, повна забобонів, вийшла заміж у 20 за бажанням її батьків за єдиного претендента, якого їй дозволили побачити на відстані не менше десяти метрів, і ніколи не була у прямому контакті з реальністю. Через три дні відколи винесли тіло її чоловіка з дому, вона зрозуміла крізь сльози що повинна реагувати, але не змогла знайти напрямок свого нового життя. Все потрібно було починати спочатку.

Серед незліченних таємниць, які Хосе Монтель забрав у могилу, був цифровий код сейфа. Алькальд подбав про проблему. Поклали сталевий ящик у дворі, притуливши до стіни, і двоє поліцейських відкрили вогонь з гвинтівок по замку. Цілий ранок вдова чула із спальні одиночні постріли та послідовні залпи, по голосній команді алькальда. "Це останнє, чого не вистачало, — подумала вона. "П'ять років благаємо Бога, щоб припинились постріли у місті, і зараз я повинна дякувати, що стріляють у дворі мого будинку". Того дня вона наважилась викликати собі смерть, але ніхто їй не відповів. Коли вона почала засипати, надзвичайний вибух сколихнув фундамент будинку. Їм довелося підірвати сейф потужним вибухом динаміту.

Вдова Монтьєля тільки зітхнула. Жовтень був вічним багnistим дощем і вона відчувала себе загубленою, безцільно плаваючою у безладному та казковому маєтку Хосе Монтьєля,, що поступово занепадав. Сеньйор Кармайкл, старовинний і старанний слуга родини, був управляючим маєтку. Коли вона нарешті визнала конкретним фактом, що її чоловік помер, вдова Монтьєля покинула спальню, щоб опікуватися будинком.

Вона позбавила його всіх прикрас, обшила меблі у траурні кольори і помістила жалобні стрічки на портретах померлих, що висіли на стінах. Через два місяці затворництва набула звичку гризти нігті. Одного разу – очі почервоніли і набрякли від постійного плачу — вона побачила, що сеньйор Кармайкл увійшов до будинку з відкритою парасолькою.

— Закрийте цю парасольку, сеньйор Кармайкл, — сказала вона. Після всіх нещасть, що у нас є, ми просто потребували вас, щоб увійшли в будинок з відкритою парасолькою.

Сеньйор Кармайкл поставив парасольку в кут. Він був старим негром з блискучою шкірою, одягнений у білий колір і з невеликими отворами, зробленими бритвою у взутті, щоб полегшити тиск на мозолі.

"Це лише поки вона висохне".

Вперше від часу як помер чоловік вдова відчинила вікно.

— Стільки нещастя, і до всього ця зима, — пробурмотіла вона, кусаючи нігті. Здається, дощ ніколи не закінчиться.

"Він не закінчиться ні сьогодні ні завтра", — сказав адміністратор. Минулої ночі мене не дали спати мозолі.

Вона довіряла атмосферним прогнозам мозолів сеньйора Кармайкла.

Вона дивилася на безлюдну площу, на мовчазні будинки, двері яких не відчинялися, щоб побачити похорон Хосе Монтьєля, і тоді вона відчула відчай від нерозуміння що робити зі своїми обгризеними нігтями, з власною безкрайньою землею і з нескінченними орендними зобов'язаннями тисяч орендарів, які вона успадкувала і ніколи не змогла зрозуміти.

"Всесвіт погано створений", — ридала вона.

Ті, хто відвідував її в ті дні, мали підстави думати, що вона зсунулась з глузду. Але вона ніколи не була більш при доброму розумі, ніж тоді. З моменту початку політичних вбивств вона провела скорботні жовтневі ранки перед вікном своєї кімнати, жаліючи мертвих і думаючи, що якби Бог не спочив у неділю, встиг би створити довершений світ.

— Йому треба було скористатися тим днем, щоб у нього не було так багато погано зроблених речей – казала. — Зрештою, він мав всю вічність щоб відпочивати.

Єдиною різницею після смерті чоловіка було те, що вона тепер користувалася конкретною причиною щоб мати похмурі думки.

Таким чином, поки вдова Монтьєля віддавалася відчаю, сеньйор Кармайкл намагався запобігти катастрофі. Справи йшли украй погано. Вільні від загроз Хосе

Монтелья, який терором монополізував місцеву торгівлю, люди почали репресії. В очікуванні клієнтів, які не показувались, молоко прокисало в величезних глеках, наставлених по всьому подвір'ю, а мед заквашувався у бурдюках, а сир підкормлював черв'яків в темних коморах для зберігання. За свій мавзолей, прикрашений електричними лампочками, та архангелів з імітації мармуру, Хосе Монтельє заплатив шістьма роками вбивств та іншого паскудства. Ніхто в історії країни не став таким багатим за такий короткий час. Коли в місто прибув перший алькальд диктатури, Хосе Монтельє був стриманий прихильник усіх режимів, який провів половину свого життя в трусах, сидючи біля дверей свого рисового млина. Свого часу він насолоджувався певною репутацією щасливчика і доброго віруючого, бо якось він голосно пообіцяв що якщо виграє у лотерею, то повністю віддасть кошти у храм Сан-Хосе, свого тезки і через два тижні виграв шість призів і дотримав обіцянки. Перший раз його бачили у взутті, це коли приїхав новий алькальд, сержант поліції, лівша і горянин за походженням, що мав наказ про ліквідацію опозиції. Хосе Монтельє розпочав свою роботу конфіденційним інформатором. Той скромний купець, чий тихий гумор товстуна не викликав найменше занепокоєння, вводив в оману його політичних супротивників, як багатих, так і бідних. Бідних замучила поліція на міській площі. Багатим давали двадцять чотири години, щоб покинути місто. Плануючи різанину, Хосе Монтельє замикався днями з алькальдом у своєму задуршливому кабінеті, де обговорювали розстріли, в той час як дружина оплакувала загиблих. Коли алькальд виходив із кабінету, вона закрила дорогу чоловіку.

"Ця людина — злочинець", — сказала вона. Скористайся своїм впливом в уряді щоб схопити цього звіра, який не залишив цілої людини в місті.

І Хосе Монтельє, настільки зайнятий тими днями, відштовхнув її, та, не дивлячись на неї, сказав: "Не будь сукою". Насправді його збагачення було пов'язане не з смертю бідних, а з вигнанням багатих. Після того, як алькальд пробивав тим двері пострілами та встановлював термін покинути селище, Хосе Монтельє купував їхню землю і вигадував у ціні, яку сам, на свій розсуд, встановлював.

"Не будь дурнем", — казала йому його дружина. Ти розоришся, допомагаючи їм, щоб вони не померли з голоду у вигнанні, а вони ніколи не будуть тобі вдячні.

І Хосе Монтельє, який вже не мав часу навіть посміхнутися, прибрав її з дороги, кажучи:

"Іди на свою кухню, я і без тебе зморився".

З такою швидкістю менше ніж за рік опозиція була ліквідована, а Хосе Монтельє став найбагатшою і найзначнішою людиною міста. Він відправив дочок до Парижа, здобув сину консульський пост у Німеччині, і присвятив себе консолідації своєї імперії. Але не досяг шести років насолоди своїм незаконно набутим величезним багатством.

Після першої річниці його смерті вдова не почула скрипу сходин, хіба що під вагою поганих новин. Хтось завжди показувався після заходу сонця, щоб донести їх.

— Знову бандити, — казала вона. "Вчора вони угнали гурт у 50 бичків" Нерухома у кріслі-гойдалці, кусаючи нігті, вдова Монтельє лише насичувала своє обурення

— Я тобі, Хосе Монтьель, говорила, — сказала вона, будучи наодинці. Це місто невдячних. Ти ще не охолов у могилі, а всі повернулись до нас спиною.

Додому ніхто не повертався. Єдина людина, яку вона бачила у ті нескінченні місяці, коли не припинявся дощ, був наполегливий сеньйор Кармайкл, який ніколи не заходив у дім з закритою парасолькою. Справи не ставали краще. Сеньйор Кармайкл написав багато листів до сина Хосе Монтьеля. В них він спробував умовити сина стати до стерня правління бізнесом і навіть дозволяв собі висловити певне занепокоєння станом здоров'я вдови. Він завжди отримував ухильні відповіді. Нарешті син Хосе Монтьеля відверто відповів, що він не наважився повернутися зі страху, що його застрелять. Тоді сеньйор Кармайкл піднявся до спальні вдови і зізнався, що вона розорена.

— Тим краще, — сказала вона. Я по вуха у сиру і мухах. Якщо ви хочете, візьміть все, що вам згодиться, і дозвольте мені легко померти.

Після цього її єдиним контактом зі світом були листи, які вона писала своїм дочкам в кінці кожного місяця у Париж. "Це містечко прокляте", — повідала вона їм. "Залишайся там назавжди і не переживайте за мене. Я щаслива, знаючи, що ви щасливі".

Дочки по черзі відповідали їй. Їх листи завжди були веселі, і це виглядало так наче вони були написані в теплих, добре освітлених кімнатах і що дівчата, задумавшись, бачили себе повтореними в багатьох дзеркалах. Вони теж не бажали повертатися.

"Тут цивілізація", — писали вони. "А ваше життя нам не підходить. Неможливо жити в настільки дикій країні, що аж людей вбивають з політичних мотивів". Читаючи листи, вдова Монтьеля почувала себе краще і згоджувалась з кожним реченням кивком голови.

Одного разу дочки написали їй про м'ясні ринки Парижа. Вони їй сказали, що на ринку забили рожевих свиней і туші, прикрашені вінками та гірляндами квітів, цілими повісили на вхідні двері крамниці. Зрештою, почерком, відмінним від тих, які мали її дочки, було дописано: "Уявіть, що найбільша і найкрасивіша гвоздика вставляється свині в дупу". Читаючи цю фразу, вперше за два роки вдова Монтьеля посміхнулася. Вона піднялася до своєї спальні, не вимикаючи освітлення будинку, і перед сном повернула електричний вентилятор до стіни. Потім витягнула з ящика тумбочки ножиці, котушку пластиру та чотки, та заклеїла великий палець на правій руці, що запалився від постійного обгризування. Потім вона почала молитися, але вже при другій молитві переклала чотки у ліву руку, тому що зернинки чоток погано прощупувались через пластир. На мить вона почула гуркіт віддаленого грому. Потім вона заснула, з головою схиленою до грудей. Рука з чотками ковзнула по її боку, а потім вона побачила у дворі Велику маму з білим простирадлом і гребінцем на колінах, що давила вошей нігтями великих пальців. Вона запитала:

— Коли я помру?

Велика Мама підняла голову.

— Коли у тебе почне сохнути рука.

День після суботи

Звичний перебіг життя порушився в липні, коли сеньйора Ребекка, скорботна вдова, яка жила у величезному будинку з двома коридорами та дев'ятьма спальнями виявила, що ґрати на вікнах поламані. Вони були розбиті так, ніби їх було побито камінням з вулиці. Таке відкриття вона зробила у своїй спальні і подумала, що повинна поговорити про це з Архенідою, її служанкою та конфіденткою з часів, коли помер її чоловік. Потім, перетрушуючи старі речі (тому що з деяких пір сеньйора Ребекка нічого більш не робила, окрім перетрушувала дрантя), — вона визначила що пошкоджені не тільки ґрати в її спальні, але й усі в будинку. Вдова мала традиційне почуття власного значності, успадкованої, можливо, від її прадіда, по батьківській лінії, креольця, який у війні за незалежність воював поряд із роялістами, а потім здійснив тяжку подорож до Іспанії з єдиною метою відвідування палацу, побудованого Карлосом III в Сан-Ільдефонсо. Тож коли вона виявила стан інших металевих сіток, більше не думала говорити з Архенідою, але наділа на голову солом'яний капелюх з крихітними оксамитовими квітами і пішла у мерію давати раду цій біді.

Але потрапивши туди, вона побачила, що сам алькальд, без сорочки, волохатий та із солідністю, яка здалася їй розпутною, займався ремонтом муніципальних решіток, пошкоджених, як і у неї.

Сеньйора Ребекка ввірвалася в бруднуватий і невідпорядкований кабінет, і перше, що впало в око – це купа загиблих птахів на письмовому столі. Але була заморочена, частково жарою і частково через обурення, викликане руйнуванням її дротяних решіток. Отже не встигла здригнутися від незвичайного видовища мертвих птахів на столі. Її навіть не шокували докази деградації авторитету представника влади, що забрався на вершину драбини, звідки ремонтував металеві мережі вікна з мотком дроту та викруткою. Вона не думала тепер про іншу гідність, ніж про свою власну, бо позбиткувались над її ґратами, і якесь затемнення заважало їй навіть співвіднести вікна її будинку з вікнами мерії. Стала з обережною урочистістю у двох кроках від дверей всередині офісу, і підтримувана акуратною ручкою довгої парасольки сказала:

"Мені потрібно подати скаргу".

Зверху сходів алькальд повернув обличчя, від жару набігле кров'ю. Не проявив ніяку емоцію щодо незвичайної присутності вдови у своєму кабінеті. З похмурою зневагою продовжував відривати розтрощену сітку і спитав згори: "У чому річ?"

"Сусідні хлопці порвали дротяні решітки".

Тоді алькальд знову зирнув на неї. Він пильно оглянув її від майстерно зроблених оксамитових квіточок до старих черевиків сріблястого кольору, і це було так, ніби побачив її вперше у своєму житті. Він хазяйновито спустився, все ще дивлячись на неї, і коли ступив на підлогу, поклав руку на свою талію і кинув викрутку на край письмового стола.

Він сказав:

— Це не хлопці, сеньйора. Це птахи.

І тоді вона пов'язала мертвих птахів на столі з чоловіком, що вибрався по драбині та зі зламаними сітками своїх спалень. Вона здригнулася, уявляючи, що всі спальні в її

будинку були сповнені мертвих птахів.

— Птахи, — вигукнула.

— Птахи, — підтвердив алькальд. Дивно, що ви не розібрались, хто це зробив, бо вже три дні ми маємось з проблемою птахів, які розбивають вікна щоб загинуть всередині будинків.

Коли вона покинула мерію, то відчула сором. І була трохи обурена Аргенідою, яка приносила всі чутки про містечко до її будинку та однак не розповідала їй про птахів. Розкрила парасольку, засліплена сяйвом навислого серпня, і коли йшла по розпеченій та безлюдній вулиці у неї склалося враження, що спальні всіх будинків сильно і огортаючи видихали сморід мертвих птахів.

Це було в останні дні липня, і ніколи за час існування міста не було так жарко. Але його мешканці цього не усвідомлювали, вражені масовим падежем птахів. Хоча дивне явище серйозно не вплинуло на діяльність людей, бо більшість звернули увагу на це тільки на початку серпня. Один з більшості, яка довго не помічала мору, Антоніо Ісабель із вівтаря Пресвятого Таїнства Кастанеда і Монтеро, лагідний пастор парафії, якому вже було дев'яносто чотири роки і який стверджував, що тричі бачив диявола, та однак він бачив лише двох мертвих птахів, не надаючи цьому найменшого значення. Спочатку він знайшов птаха у вівторок у ризниці, після меси, і подумав, що він там опинився, бо його притягнув якийсь сусідський кіт. Інший був знайдений у середу в коридорі пасторського будинку. Падре випинав його кінчиком черевика на вулицю, думаючи: взагалі не повинно існувати котів.

Але в п'ятницю, прибувши на залізничний вокзал, він знайшов третю мертву птицю на сидінні, де збирався усістися. Це було як внутрішня блискавка, коли він схопив тушку за лапки, підняв її до рівня очей, перевернув, оглянув, і здивовано подумав: Карамба, це вже третій, що попався мені цього тижня. З того часу він поступово почав усвідомлювати, що відбувається в місті, але у дуже неточний спосіб, бо святий отець Антоніо Ісабель частково через вік і частково також тому, що він стверджував, що бачив диявола тричі (тому здавався людям трохи з'їхавши), його парафіяни вважали доброю людиною, спокійною і послужливою, але яка зазвичай заноситься у хмари.

Ну, зрозумів він що щось сталося з птахами, але навіть тоді він не повірив, що це так важливо, що заслуговує проповіді.

Він першим відчув сморід.

Відчув у п'ятницю вночі, коли стривожено прокинувся, бо мерзенний сморід перервав його легкий сон, але він не знав, чи відносити це до кошмару чи до нового і оригінального сатанинського ресурсу для порушення його сну. Він обнюхав все довкола і крутнувся в ліжку, думаючи, що цей досвід може бути корисним для проповіді. Це могла бути — подумав він, драматична проповідь про здатність сатани проникнути у душу людини через будь-яке із п'яти почуттів.

Коли наступного дня перед месою він прогулявся по паперті, то почув перший раз розмову про мертвих птахів. Він думав про проповідь, сатану і про гріхи, які можуть бути вчинені нюхом, коли він почув що нічний душок був від дохлих птахів, зібраних

протягом тижня; і сформувалася у його голові заплутана мішанина євангельської профілактики, неприємних запахів та мертвих птахів. Тож у неділю йому довелося імпровізувати щодо милосердя і благодійності, так що він сам не дуже зрозумів і назавжди забув співвідношення між дияволом і п'ятьма почуттями.

Однак десь на краєчку його думок це, мабуть, залишилося, зберігаючи дані переживання. Так ставалося завжди, не тільки у семінарії вже більше 70 років тому, але дуже особливим чином після того, як йому виповнилося 90 років. У семінарії, дуже ясным післяобіднім днем, коли сильна злива випала без буревію, він якраз читав уривок з твору Софокла мовою оригіналу. Коли щойно перестало дощити, він переглянув через вікно розкисле поле, вимитий і оновлений день, і зовсім забув про древньогрецький театр та класику, які він не розмежовував, а називав, загалом, "дідуганчики — попередники". Одного дня без дощу, можливо, тридцять, сорок років потому, він перетнув бруковану площу міста, до якого він вирішив завітати, і без того, щоб пояснити це собі, він продекламував строфу Софокла, яку він читав у семінарії. Того ж тижня, він довго розмовляв про "дідуганчиків - попередників" з апостольським вікарієм, балакучим і чутливим старим, що захоплювався складними загадками для ерудитів, які той сказав, що винайшов, і це стало популярним через роки під назвою кросвордів.

Ця співбесіда дозволила йому одним махом відновити всю свою стару і щирю любов до грецької класики. На Різдво того року він отримав лист. А якби не було так що до того часу він вже здобув міцний престиж створіння з перебільшеною уявою, відважного щодо інтерпретацій і трохи божевільного у своїх проповідях, то ця нагода зробила б його єпископом.

Але його морально поховали в містечку задовго до війни 85 року, а в той час коли птахи почали гинути в спальнях, пройшли вже роки з тих пір як вони попросили єпархію замінити його молодшим священиком, особливо коли він сказав, що бачив диявола. Відтоді вони почали нехтувати ним, чого він не помітив у дуже зрозумілий спосіб, навіть якщо він все ще міг читати маленькі символи требника без окулярів.

Він завжди був людиною регулярних звичок. Невеликий, непоказний, з яскраво вираженими і твердими плечима; добродушні жести і заспокійливий голос були гідні для розмови, але занадто тихі для амвона. Перебував до часу обіду у своїй спальні, пускаючи ротом пузирі і лежачи на парусиновому кріслі, що складалось, без іншого одягу, як тільки довгі саржеві панталони штрипками обв'язані на щиколотка.

Він нічого не робив, окрім відслужував месу. Два рази на тиждень він сидів у сповідальній, але ніхто не сповідався роками. Він простодушно вірив, що його парафіяни втрачали віру через сучасні звичаї, отже вважав би дуже своєчасною подією, щоб побачити диявола в трьох випадках, хоча він знав, що люди, дуже мало зважають на його слова, усвідомлював, що був не дуже переконливий, коли говорив про ці події. Не було б для нього несподіванкою виявити, що він мертвий і не просто останні п'ять років, але також у ті надзвичайні моменти, коли він знайшов перших двох птахів. Однак, знайшовши третього, він визирнув трохи до життя, так що останніми

днями він думав із помітною частотою про мертву птицю на сидінні станції.

Він жив за десять кроків від храму, в маленькому будинку, без дротяних решіток, з коридором на вулицю і двох кімнат, які служили кабінетом та спальнею. Вважав, в моменти коли ясність розуму покидала його, що можна досягти щастя на землі, лише коли не дуже спекотне, і ця ідея породила якесь збентеження у його душі. Йому подобалось блукати метафізичними стежками. Це він робив, коли сидів у коридорі щоранку із зачиненими дверима, з закритими очима та розслабленими м'язами. Однак він сам не здогадувався би, що вже три роки у моменти медитації абсолютно нічого не думав ні про що.

О дванадцятій годині хлопчик переходив коридор із підносом з чотирьох страв, які були одними і тими ж щодня: кістковий суп із шматочком маніоку, білий рис, тушковане м'ясо без цибулі, смажений банан або кукурудзяна булочка і трохи сочевиці, якої святий отець Антоніо Ісабель ніколи не пробував, лишаючи на тарілці.

Хлопчик ставив піднос з їжею поруч із кріслом, де лежав священник, але той не розплющував очей, поки знову не чув затихаючих кроків по коридору. Ось чому люди вірили, що падре дрімав перед обідом (що здавалося якоюсь аномалією), коли правда полягала в тому, що він навіть вночі не спав нормально.

На той час його звички розкладалися до примітивізму. Він обідав, не рухаючись зі свого полотняного крісла, не знімаючи їжу з підносу, не користуючись ні тарілкою ні виделкою, ні ножом, а просто тією ж ложкою, якою він їв суп. Далі він підводився, трохи змочував голову водою, одягав білу сутану і столу з великими квадратними латками, і прямував до станції залізниці, саме в той час, коли решта міста йшла спати сіесту. Кілька місяців він пробігав цим маршрутом, мимрячи молитву, яку він вигадав коли востаннє диявол з'явився перед ним.

Однієї суботи — через дев'ять днів після того, як почали падати мертві птахи — падре рушив на станцію, коли птах в агонії впав біля його ніг, саме перед будинком сеньйори Ребекки. Спалах прояснення вибухнув в його голові, і він зрозумів, що цього птаха на відміну від інших, можна було врятувати. Він взяв його в руки і постукав у двері сеньйори Ребекки, в той момент, коли вона розстебнула корсаж, щоб спати сіесту.

У своїй спальні вдова почула удари та інстинктивно підняла погляд на дротяні решітки. Жоден птах не проникав у цю кімнату протягом двох днів. Але мережа залишалася розламанною. Бо вона вважала марними витратами її ремонт до того часу, коли щезне вторгнення птахів, які тримали її з розладнаними нервами. Скрізь гул електричного вентилятора вона почула стукіт у двері і з роздратуванням згадала що Аргеніда дрімає в крайній спальні коридору. Їй навіть не прийшло в голову спитати себе, хто міг би її у ці години турбувати. Вона знову застебнула корсаж, штовхнула двері з дротяною сіткою та пішла прямо, засмучена довжиною коридору, перетнула кімнату, повну меблів та декоративних предметів, і перед тим, як відкрити двері побачила через металеву сітку, що там святий отець Антоніо Ізабель, зажурений, з тьмяними очима та птахом у руках, кажучи (до того, як вона відчинила двері):

"Якщо ми намочимо йому голову, а потім кладемо її під вентилятор, я впевнений, що він оживе". І відчиняючи двері, сеньйора Ребекка відчула що у неї з переляку закрутилось у голові.

Він не пробув у її домі більше п'яти хвилин. Сеньйора Ребекка вважала, що саме вона скоротила цю подію. Але насправді це був падре. Якби вдова була здатна міркувати у той момент, вона би зрозуміла, що священник, за тридцять років, що прожив у містечку, жодного разу не залишався більше п'яти хвилин у її домі. Йому здавалося, що в рясних реквізитах зали явно проявляється хтивий дух власниці, незважаючи на її спорідненість із єпископом, дуже віддалену, але визнану. Крім того, існувала легенда (або дійсна історія) про сім'ю сеньйори Ребекки, яка, певно, думав падре, ще не добралась до єпископського палацу; і тому полковник Ауреліано Буендіа, двоюрідний брат вдови, якось запевняв, що єпископ жодного разу не завітав у місто в новому столітті, щоб уникнути відвідування своєї родички.

Отже, якою б не була ця історія чи легенда, правда полягала в тому, що святий отець Антоніо Ісабель з вівтаря Благословенного Таїнства не почувався добре в тому будинку, єдина мешканка якого ніколи не виявляла милосердя і лише сповідалась раз на рік, але відповідаючи ухильно, коли він намагався в'яснити щось конкретне щодо загадкової смерті її чоловіка. Якщо він був там зараз, чекаючи, коли вона принесе склянку води побризкати вмираючого птаха, то це визначили обставини, які він від себе ніколи б не створив.

Поки вдова повернулася, священник, сидячи у розкішному різьбленому дерев'яному кріслі-качалці, відчував дивну вогкість цього будинку, у який не повернулась тиша з тих пір коли пролунав постріл, понад сорок років тому, і Хосе Аркадіо Буендіа, брат полковника, впав обличчя вниз у шумі пряжок та шпор на ще теплі гетри, які щойно зняв.

Коли місіс Ребекка знову заявила до кімнати, то побачила отця Антоніо Ісабель сидячим в кріслі-гойдалці і з тою ж затуманеною аурою, якою він її налякав.

"Життя тварини, — сказав падре, — таке ж утішне для нашого Господа, як і життя людини.

Сказавши це, він не згадав Хосе Аркадіо Буендіа. І вдова не пам'ятала того. Але вона звикла не зважати на слова падре, з тих пір, коли він повідомив з амвону, що три рази йому з'явився диявол. Не звертаючи на нього уваги, вона схопила птаха у руки, занурила його у посудину і добряче струснула пізніше. Падре зауважив що в манері її поведінки існували немилосердя і недбалість, абсолютна відсутність поваги до життя тварини.

"Ви не любите птахів", — сказав він тихо, але ствердно.

Вдова підняла повіки жестом нетерпимості та ворожості.

"Хоча вони мені подобались колись, — процідила вона, — я ненавиджу їх зараз, коли вони вламуються щоб померти всередині будинків.

"Так, багато хто загинув", — сказав він невблаганно. Можна було подумати, що згода у його голосі – це лукавство.

— Хай би усі, — сказала вдова. І додала, з огидою придавлюючи тварину і ткнувши її під вентилятор. Мені взагалі було б начхати на все це, якби мені не потрощили дротяні решітки.

І йому здавалося, що він ніколи не зустрічав такої черствості серця. Мить по тому, маючи птаха у власній руці, священник зрозумів, що це крихітне та безпорадне тіло перестало жити. Тоді забув усе: вогкість дому, жадобу, нестерпний запах порошу в тілі Хосе Аркадіо Буендіа, і він зрозумів грандіозну правду, яка підстерігала його з самого початку тижня. Тут же, поки вдова бачила, як він покидає дім з мертвою пташкою в руках і загрозливим виразом обличчя, він отримував чудове одкровення, що на місто падає дощ мертвих птахів і він, служитель Божий, визнаний тим, хто зазнає щастя, коли не буде спеки, і котрий повинен забути зовсім Апокаліпсис.

Того дня він пішов на вокзал, як завжди, але не повністю усвідомив свої дії. Він смутно знав, що щось відбувається у світі, але почувався притупленим, недосвідченим, недостойним моменту. Сидячи на сидінні станції, він намагався згадати, чи був в Апокаліпсисі дощ мертвих птахів, але виявилось, що він зовсім забув його. Раптом він подумав, що затримка в будинку сеньйори Ребекки змусила його пропустити поїзд і піднявши голову над запиленим і розбитим склом вокзалу, побачив на годиннику адміністрації, що було ще дванадцять хвилин до першої. Коли він повернувся на місце, то відчув, що задихається. У той момент він згадав, що це субота. Помахає трохи своїм плетеним віялом, загубившись у темних внутрішніх туманностях. І потім він знеміг тілом від гудзиків своєї сутани до гудзиків черевиків та його саржевих, довгих штанів, і він зрозумів, стривожений, що ніколи в своєму житті не відчував таку жару.

Не підводячись з сидіння, він розстебнув комір сутани, вийняв з рукава хустинку і витер своє пітне обличчя; тут у мить просвітлення у нього промайнула думка: все, що він зараз бачить,— це передвісник землетрусу. Це він десь прочитав. Однак небо було ясным; прозоре і блякло-синє небо, з якого загадково зникли всі птахи. Він помітив колір і прозорість, але ментально забув про мертвих птахів. Тепер думав про іншу річ, про можливість виникнення грози. Однак, небо було безхмарним і спокійним, наче це небо іншого віддаленого та непохожого міста, де ніколи не було жару, і ніби очі, які спостерігали за небом були не його, а якісь інші. Потім він подивився на північ, понад пальмовими та іржавими цинковими дахами, і побачив повільну, тиху, врівноважену пляму грифів, ширяючих над купою сміття.

З якоїсь таємничої причини він відчув, що в той момент ожили його емоції, які він зазнав якось у неділю в семінарії, незадовго до отримання перших нагород. Ректор дозволив йому використовувати свою приватну бібліотеку, і він годинами й годинами залишався (особливо у неділю) зануреним в читання пожовклих книг, що віддавали витриманим деревом, та латинських зауважень, зроблених крихітними та щетинистими закорючками ректора. Однієї неділі, після того, як він читав протягом усього дня, ректор неочікувано увійшов до кімнати і поспішив забрати поштову картку, яка, очевидно, випала зі сторінок прочитаної ним книги.

Він був свідком хвилювання свого начальника з неприхованою байдужістю, але

зумів прочитати картку. Було лише одне речення, написане фіолетовим чорнилом чіткою та прямою літерою: *Madame Ivette est morte cette nuit.* [Мадам Іветта померла минулої ночі. Фр.] Тепер, більше півстоліття по тому, побачивши пляму від грифів над забутим містом, він згадав сумне враження, що мав від ректора, сидячи навпроти того, бузкового у сутінках і з дещо зміненим диханням. Вражений цією асоціацією, він вже не відчував жару, а саме зовсім навпаки – колючий холод у пахвині та підшвах ніг. Він відчував трепет без розуміння, яка точна причина цього страху, заплутавшись у павутинні невиразних ідей, між якими неможливо було розрізнити неприємне почуття від думок про копито сатани, що застрягло у грязі, і зграї мертвих птахів, що падають на всесвіт, в той час як він, Антоніо Ісабель з вівтаря Пречистого Таїнства, залишається байдужим до цієї події. Потім він підвівся, підняв здивовану руку, наче щоб почати привітання, яке втратилось у вакуумі, і з жахом вигукнув:

"Вічний жид".

В цей момент паровоз свиснув. Вперше за багато років він його не почув. Побачив, що він зайшов на станцію, закутаний густим димом, і почув як сиплеться град вугільного пилу на листи заржавілого цинку. Але це було як віддалений і нерозбірливий сон, з якого він не прокинувся повністю до після обіддя, трохи після чотирьох, коли він повідомив про грізну проповідь, яку виголосить у неділю. Вісім годин по тому до нього прийшли. Він мав причастити і соборувати вмираючу жінку.

Такти чином падре не знав, хто приїхав того дня в поїзді. Тривалий час він бачив, як чотири хисткі та блякли вагони пропливають мимо і не пам'ятав, принаймні, в останні роки щоб хоч хтось зійшов з них, щоб залишитися. Раніше було інакше, коли він міг провести цілий півдня, спостерігаючи за поїздом, завантаженим бананами; Сто сорок вагонів, завантажених фруктами, проїжджали, не зупиняючись, до тих пір, що, коли простукав останній вагон з чоловіком, який вивісив зелену лампу, це сталося коли була вже глуха ніч. Тоді він побачив місто з іншого боку колії — вогні вже увімкнули — і йому здавалося, що, хоча лише спостерігає за його проїздом, поїзд відвіз його в інше місто. Таким чином звідти прийшла його звичка відвідувати щодня станцію, навіть після того, як розстріляли робітників і покінчили з плантаціями бананів і з їхніми потягами по сто сорок вагонів, і ледве лишився той жовтий і запилений потяг, який нікого не привозив і не забирав.

Але тієї суботи хтось таки приїхав. Коли святий отець Антоніо Ісабель з вівтаря дель Сантісімо Сакраменто відійшов від вокзалу, лагідний парубок, нічим не особливий, окрім своїх голодних очей, побачив його з вікна останнього вагону, конкретно у момент, коли він згадав, що не їв з попереднього дня. Він подумав: якщо є священик, має бути і готель. І він зійшов з потягу, перейшов вулицю, обпалену дзвінким серпневим сонцем і проник у прохолодний морок будинку перед вокзалом, де лунав зношений диск грамофона. Нюхом, загостреним дводенним голодом, зазначив, що це готель. І увійшов туди, не побачивши вивіски: *Hotel Macondo*, напис, якого йому зроду-віку не прочитати.

Господарка була вагітною більше п'яти місяців. Вона мала гірчичний колір

зовнішності та виглядала ідентично матері, коли та була вагітна нею. Він попросив "Обід і як можна швидше", і вона, не намагаючись поспішати, подала йому порцію супу з голою кісточкою та котлету з зеленим бананом. У той момент свиснув паровоз. Укутаний у теплу і поживну пару супу, він обчислив відстань, яку відійшов від вокзалу і одразу після цього він відчув себе охопленим відчуттям паніки, яку викликає відставання від поїзда.

Він спробував бігти. Він підійшов до дверей, збентежений, але ще не зробив кроку за поріг, коли зрозумів, що не має часу домчати до поїзда.

Повернувшись до столу, він забув про свій голод; побачив поруч із грамофоном дівчину, яка безжально дивилася на нього, з жахливим виразом собаки, яку смикають за хвіст. Вперше за весь день він зняв сомбреро, яке йому подарувала його мати за два місяці до цього, і стиснув його між колінами, поки закінчував їсти. Коли він підвівся з-за столу, він здається, вже не хвилювався через запізнення на потяг чи перспективи проведення вихідних у місті, ім'я якого так і не потурбувався з'ясувати. Він сидів у кутку кімнати, спираючись спиною на твердий і прямий стілець, і залишався там довго, не слухаючи записів, аж поки дівчина, яка їх ставила, сказала:

— В коридорі прохолодніше.

Він почував себе погано. Йому завжди було важко починати спілкуватись з незнайомцями. Пригнічувала необхідність дивитись людям в обличчя, і коли у нього не було іншого вибору, окрім як говорити, слова відрізнялись від тих, якими думав. — Мабуть, — відповів він. І він відчув легкий озноб. Спробував погойдатись, забувши, що не у кріслі-гойдалці.

"Ті, хто приходить сюди, перекочують крісло до галереї, бо там прохолодніше", — проінформувала дівчина і він, почувши, з тугою зрозумів, що у неї є бажання поговорити. Ризикнув поглянути на неї, щойно вона почала заводити грамофон.

Здавалось, що вона сиділа там місяцями, можливо, роками, та не проявляла найменшої зацікавленості переміщенню з цього місця. Вона накручувала грамофон, але її життя було зафіксовано в ньому. Посміхалася.

— Дякую, — сказав він, намагаючись встати, надати спонтанності своїм рухам.

Дівчина не перестаючи дивитись на нього, сказала: "Вони також залишають сомбреро на вішалці для одягу".

Цього разу він відчув, що у нього спаленіли вуха. Здрігнувся, думаючи про такий жіночий спосіб підказування дій. Він почував себе некомфортно, загнаним у кут, і знову відчув паніку запізнення на поїзд. Але в цей момент до кімнати зайшла хазяйка.

— Що він робить? — спитав він.

"Котить крісло у галерею, як це роблять усі", — пояснила дівчина.

Він подумав, що помітив у її словах акцент глузування.

"Не хвилюйтесь", — сказала хазяйка. Я принесу вам табуретку.

Дівчина засміялася, і він почувся збентеженим. Було спекотне, сухе і рівне тепло. І він спітнів. Хазяйка потягнула дерев'яний табурет із шкіряним покриттям у галерею. Він збирався піти за нею, коли дівчина знову заговорила.

"Погано, що птахи можуть вас налякати", — сказала вона. Йому вдалося побачити жорсткий погляд, коли хазяйка зиркнула на дівчину Це був побіжний, але інтенсивний погляд.

— Те, що ти повинна зробити, — заткнутися, — сказала вона і посміхнулася до нього. Тоді він відчув себе менш самотнім і хотів поговорити.

"Про що вона каже?" — спитав він.

"Що в цей час мертві птахи потрапляють у галерею", — пояснила дівчина.

— Це її штучки, — сказала хазяйка. Вона схилилася поправити букет штучних квітів на журнальному столику. У її пальцях відчувався нервовий тремор.

— Ніякі не мої, — сказала дівчина. Ви самі викинули два птаха, здається антиєри.

Хазяйка роздратовано дивилася на неї. Мала жалюгідний вигляд і очевидне бажання пояснювати все, аж поки не стане і сліду сумнівів.

"Що відбувається, сеньйор, так це те, що хлопці підкинули двох дохлих птахів у галерею, щоб занепокоїти її, і потім сказали, що з неба падають мертві птахи. Вона як губка вбирає все, що їй кажуть.

Він посміхнувся. Пояснення видалося дуже кумедним: він потер руки і знов поглянув на дівчину, яка з тугою позирала на нього. Грамофон замовк. Хазяйка ретирувалась до іншого приміщення і, коли направилась до галереї, дівчина тихо підкреслила:

"Я бачила їх падіння". Повірте мені. Усі таке бачили.

І він подумав, що зрозумів тепер її відданість грамофону і роздратування хазяйки.

— Так, — співчутливо сказав він. А потім, рухаючись до галереї: — Я теж їх бачив.

Зовні, в тіні мигдальних дерев, було менш спекотне. Він притулив табуретку до дверного каркасу, відкинув голову і подумав про матір; його мати прикована до крісла-гойдалці, лякала курей довгою мітлою, відчуваючи що його вперше немає вдома.

Минулого тижня він міг подумати, що його життя - це натягнута і пряма нитка, що тягнулась, починаючи з дощового світанку останньої громадянської війни, коли він прийшов у світ між чотири стіни з глини та цукрового очерету сільської школи, до того червневого ранку коли йому виповнилося 22 роки, і мати прийшла до його гамаку, щоб подарувати сомбреро з карткою: "Моєму улюбленому синові, в його день народження". Іноді непокоїли неробство і ностальгія по школі, дошці та карті країни, густо засидженої мухами; і довгому ряду глечиків, що висіли на стіни під іменем кожної дитини. Там було не жарко. Це було тихе і зелене місто, з довгоногими курицями, які пробігали по класу, щоб потрапити до тих горщиків. Його мати тоді була сумною і замкненою жінкою. У надвечір'я, на заході сонця, вона сідала так щоб вловити вітер, щойно відфільтрований у кавових плантаціях, та казала: "Манауре — найкрасивіше містечко світу"; а потім, зверталась до нього, спостерігаючи за тим, як він непомітно виростає в хлопця: "Коли ти виростеш, то зрозумієш це ". Але він нічого не помітив. Він не зрозумів у 15 років, будучи вже занадто великий для його віку, переповнений тим нахабним і приголомшеним здоров'ям, яке дає неробство. Поки йому не виповнилося 20 років, у його житті по суті не було нічого, що відрізняється від деяких змін

положення в гамаку. Але до того часу його мати, змушена ревматизмом, покинула школу, де працювала 18 років, тому вони переїхали жити у двокімнатний будинок з величезним внутрішнім двориком, де вирощували попелястих курей на зразок тих, що перетинали клас.

Турбота про курей був його першим контактом з реальністю. І він був єдиний до липня місяця, коли мати подумала про вихід на пенсію і вважала, що син достатньо розсудливий, щоб допомагати їй.

Він ефективно співпрацював у підготовці документів і навіть мав необхідний такт, щоб переконати парафіяльного священика змінити свідоцтво про хрещення матері на шість років раніше, чим це було, бо вона ще не мала вік виходу на пенсію. У четвер він отримав останні вказівки, ретельно деталізовані педагогічним досвідом своєї матері, і розпочав подорож до головного міста департаменту з дванадцятьма песо, зміною білизни, картотекою документів та ідеєю, що охоплюється цілком рудиментарним словом "пенсія", яку він приблизно інтерпретував як певну суму грошей, яку уряд повинен був дати йому, щоб почати вирощувати молодняк свиней.

Передрімавши у галереї готелю, здурівши там від духоти, він не переставав думати про серйозність своєї ситуації. Припускав, що інцидент буде вичерпано на наступний день із поверненням поїзда, тож тепер його єдиною турботою було чекати неділі, щоб відновити поїздки і ніколи не пам'ятати того міста, де відчув нестерпну спеку. Біля чотирьох він впав у незручний і липкий сон, думав, сплячи, що дуже жаль, що не прихопив гамак. Потім усвідомив, що забув у поїзді згорток спіднього і пенсійні документи. Він різко прокинувся, переляканий, думаючи про свою мати і знову охоплений панікою.

Коли він вернув табуретку у вітальню, вже увімкнулись міські вогні. Він не знав електричного освітлення, тому відчув сильне враження, побачивши тьмяні та заплямовані лампочки готелю. Тоді він згадав, що мати якось розповідала про це і поніс табурет до їдальні, намагаючись уникнути джмелів, які врзалися, як снаряди, у дзеркала. Повечеряв без апетиту, приголомшений чіткими доказами катастрофічності його ситуації, сильною спекою, гіркотою тієї самотності, яку зазнав вперше в житті. Після дев'яти був приведений до задньої частини будинку, до дерев'яної кімнати замість шпалер обклеєної газетами та журнальними розворотами. Опівночі він занурився у смутний та гарячковий сон, в той час як в п'яти кварталах звідти святий отець Антоніо Ісабель з вівтаря Пречистого Таїнства, лежачи горілиць на своїй койці подумав, що переживання тієї ночі підсилюють проповідь яку він підготував на сім ранку. Падре відпочивав у своїх довгих і тісних саржевих шортах, серед густого дзинчання москітів. А незадовго до дванадцяти він перейшов місто, щоб здійснити соборування жінки, що вмирала, і відчував себе піднесено і нервово, тому він поклав складові таїнства поруч з койкою і ліг, переглянувши проповідь. Залишився так кілька годин, лежачи обличчям вгору на койці, поки він не почув віддалений шум на світанку. Потім він намагався піднятися, болісно зіп'явся і наступив на дзвоник і врзався ниць об грубу, тверду підлогу приміщення.

Ледве опам'ятавшись, пережив відчуття, наче йому продірявили бік. У цей момент він усвідомлював свою загальну вагу: разом вагу його тіла, його гріхів та його віку. Щокою він відчув міцність кам'янистої підлоги, яка стільки разів, коли падре готував свої проповіді, служила для формування точного уявлення про шлях, який веде до пекла. "Христе", — перелякано пробурмотів він, думаючи: "Мабуть, я більше ніколи не зможу встати".

Він не знав, як довго він валявся розпростертий на землі, не думаючи ні про що; йому навіть не прийшло в голову помолитися про мирну кончину. Начебто насправді загинув в одну мить. Але коли він прийшов у свідомість, він більше не відчував болю чи переляку. Він побачив бліду полосу під дверима; він почув, віддалений і сумний крик півня, і він зрозумів, що він живий і що чудово запам'ятав слова проповіді.

Коли він відтягнув дверну засувку, вже світало. Він перестав відчувати себе забитим, і йому здавалося, що удар відірвав його від старості. Уся доброта, омани і страждання поселення проникли до його серця, коли він зробив перший подих тим повітрям, яке було синьою вологістю, повною співом півнів. Потім він озирнувся, щоб примиритися з самотністю, і побачив у затихлому мороці світанку, одну, дві, три мертві птахи в коридорі.

Дев'ять хвилин він дивився на три птичі трупики, думаючи, згідно з запланованою проповіддю про те, що колективна загибель птахів потребує спокути. Потім він пішов на інший кінець коридору, підхопив трьох дохлих птахів, повернувся до чану, зняв кришку, і один за одним кинув птахів у зелену і застійну воду, не знаючи точно мети цієї дії. Три і три складають половину дюжини за тиждень, подумав він, і надзвичайна блискавка ясності вказала йому, що починаються страждання великого дня його життя.

О сьомій годині розпочалася спека. У готелі єдиному постояльцю приготували сніданок. Дівчинка біля грамофону ще не піднялася. Хазяйка підійшла і в цей момент здавалося, ніби вони дзвонять всередині її живота, величенькі сім годинників.

"Завжди було, що хоч хтось та відстане від потягу", — сказала вона з акцентом запізнілого співчуття. А потім принесла сніданок: кава з молоком, яєчно і шматочки недостиглого банана.

Він намагався їсти, але не відчував голоду. Він насторожився, бо вже почалася спека. Він обливався потом. Задихався. Він погано спав, не знімаючи свій одяг, і тепер його трохи лихоманило. Він знову відчув паніку і згадав свою мати, в ту мить, коли хазяйка прийшла забрати посуд, сяюча, красуючись у новому платті великих зелених квітів. Сукня господарки нагадала йому, що була неділя.

"Чи є меса?" — поцікавився він.

— Є, — відповіла жінка. Але це ніби і нема, бо майже ніхто не йде. Хіба що ті, що не хочуть прибуття нового падре.

"Що з тим, хто зараз?"

— Бо йому вже сто років і він напів звихнутий, — сказала жінка і залишилась нерухомою, задумливою, з усім посудом в одній руці. Потім вона сказала:

— Якось він поклявся з амвону, що бачив диявола і відтоді майже ніхто не приходить на месу.

Тож він пішов до церкви, частково через відчай і частково бо було цікаво зустріти людину ста років. Він помітив, що це мертве містечко, з нескінченними та запиленими вулицями і похмурими дерев'яними будинками з цинковими дахами, що здавалися нежилими. То було містечко в неділю: вулиці без зелені, будинки з дротяними решітками та глибоке і дивовижне небо над задушливою спекою. Він подумав, що не буде жодної ознаки, щоб відрізнати неділю від будь-якого іншого дня, але коли він йшов по безлюдній вулиці, він згадав про свою матір: "Всі вулиці у всіх містах невблаганно ведуть до церкви чи до цвинтаря ". У цю мить вийшов на невелику бруковану площу з побіленою вапном спорудою з баштою та дерев'яним півнем на вертушці та з годинником, який зупинився десять хвилин на п'яту.

Не поспішаючи перебрався через площу, піднявся на три сходинки паперті та одразу відчув, як запах застарілого людського поту пронизався запахом ладану та проник в теплий морок майже порожньої церкви.

Святий отець Антоніо Ісабель щойно піднявся на амвон. Він збирався розпочати проповідь, коли побачив хлопця, на якому було сомбреро. Падре помітив, що той оглянув своїми великими спокійними і прозорими очима майже порожній храм. Далі священник побачив того сидячим на останньому сидінні з похиленою головою і руками на колінах. Було зрозуміло, що він був стороннім. Падре мав більше 20 років перебування в місті і міг би розпізнати будь-якого його мешканця навіть за запахом. Тому знав, що хлопець, який щойно зайшов, нетутешній, був чужим. Короткий та напружений погляд виявив, що той мовчазний і трохи сумний, і що у нього брудний і пом'ятий одяг. Ніби він багато часу спав з прямо у ньому, подумав священник, з почуттям, яке було мішаниною огиди і милосердя. Але потім, бачачи його на сидінні, він відчув, що його душу переповнює подяка і готувався виголосити для нього найвеличнішу проповідь свого життя. Христе, подумав він тим часом, дозволь мені згадати про сомбреро, за яке мені не можна виганяти його з храму.

І почав проповідь.

Спочатку він говорив, не усвідомлюючи своїх слів. Він навіть себе не слухав. . Він ледве почув залагоджену і розкуту мелодію, що витікала зі сплячого з початку світу джерела його душі. Мав розгублену впевненість, що слова проростали чіткі, своєчасні, точні, в порядку та відповідні нагоді. Відчував, що гаряча пара стискала його нутрощі. Але також знав, що його дух очищається від марнославства і те відчуття задоволення, почуття яке його захоплювало, не було ні гординею, ні бунтом, ні марнотою, а чистою радістю його духу в Нашому Господі.

У своїй спальні сеньйора Ребекка відчула збій свідомості, зрозумівши, що вона всередині моменту, коли спека стає нестерпною. Якби вона не відчувала себе уродженкою міста та похмурий страх перед новизною, вона би поклала свої манатки у баул з нафталіном та й пішла б тинятися по світу, як це робив її прадід, як їй розповідали. Але в душі вона знала, що їй судилося померти в поселенні, серед тих

нескінченних коридорів та дев'яти спалень, чиї дротяні решітки, думала, будуть замінені склом з шипами, коли зійде жара. Таким чином, вона вирішила що залишається тут (і це було рішення, яке вона завжди приймала, коли перетрушувала одяг у шафі), а також вирішила написати "моєму вельмишановному кузену", щоб той відправив молодого падре і щоб можна було знову відвідувати церкву з її капелюхом з крихітними оксамитовими квітами та знову почути впорядковану мему та розважливі і піднесені проповіді.

Завтра — понеділок, зміркувала вона, почавши думати про заголовок листа до єпископа (заголовок, який полковник Буендіа назвав би легковажним і зухвалим), коли Археніда різко відкрила двері з металевою сіткою і вигукнула: "Сеньйора, кажуть, падре черговий раз з глузду з'їхав, прямо з амвона".

Вдова повністю повернула смутне і ображене обличчя до дверей.

"Він божевільний принаймні п'ять років", — сказала вона. І продовжила перебирати свої одяги, кажучи: "Мабуть, він знову побачив диявола".

"Зараз це був не чорт", — сказала Аргеніда.

"То хто?" — запитала сеньйора Ребекка, зарозуміла, байдужа.

"Тепер він каже, що бачив Агасфера".

Вдова відчула нервовий тік, як по її шкірі побігла мурашня. Рій проблемних ідей серед яких не могла розрізнити її розбиті дротяні мережі, спеку, мертвих птахів та чуму промайнув у її голові, коли почула ті слова, яких вона не згадувала з віддалених днів свого дитинства: "Вічний жид". І тоді вона почала рухатися, мертвенно-бліда, крижана, туди звідки з'явилась Аргеніда, а та спостерігала за нею з відкритим ротом.

— Це правда, — сказала вона голосом, який піднявся з самого її нутра.

— Тепер зрозуміло чому гинуть птахи.

Керована переляком вона покритася чорною вишитою шаллю і проскочила на одному подиху довгий коридор і залу, прикрашену декоративними предметами і двері на вулицю та два квартали, що відокремлювали її від церкви, де святий отець Антоніо, перетворений, віщав: "... Клянусь, що це побачив. Клянусь що він перетнув мій шлях сьогодні вранці, коли я повертався з соборування святим елеєм дружині Іони, столяра. Клянусь, що той мав палаюче обличчя від прокляття Господа і залишаючи на своєму сліді тліючого попелу. "

Слово що було усічене, попливло в повітрі. Він зрозумів, що не може утримувати тремтіння рук, що все його тіло тіпалося і по хребту повільно спускалася нитка крижаного поту. Він почувався погано, чуючи свій дрож і відчуття спраги і сильного повороту в кишечнику і стугін, що резонував як глибока нота органу в його нутрі. Потім йому відкрилась істина.

Він побачив, що в церкві є люди і що сеньйора Ребекка просувається через центральний неф, жалюгідна, ефектна, простираючи руки вперед з гірким і холодним обличчям. Він смутно розумів, що відбувається, і навіть мав достатню ясність, щоб зрозуміти, що було б марно вважати, що забезпечив диво. Смирено оперся тремтячими руками на дерев'яний край амвону і відновив промову. "Тоді він підійшов

до мене", — сказав він. І цього разу він почув власний пристрасний і переконливий голос. Він пішов до мене, мав смарагдові очі і пошерхлу шкіру і запах козла. І я підняв руку, щоб звинуватити і вигнати його в ім'я Нашого Господа, і я сказав: "Стоп. Неділя ніколи не була вдалим днем щодо жертвоприношення ягняти".

Коли закінчив, вже почалась жара. Та інтенсивна, нерухома та палюча спека того незабутнього серпня. Але святий отець Антоніо Ізабель вже не усвідомлював спеку. Він знав, що там, за його спиною, знову простувало місто, зворушене проповіддю, але він навіть не був радий цьому. Він навіть не був задоволений негайною перспективою, що вино заспокоїть йому пересохле горло. Він почував себе незручно і невідповідно. Він почувався приголомшеним і не міг сконцентруватися на кульмінаційному моменті проповіді. Те саме відбувалося колись, але зараз це було відволіканням відрізняється тим, що його думка була наповнена певною неспокійністю. Перший раз у житті зараз відчув гордість. І як він уявляв і визначав у своїх проповідях він відчував, що гордість — потяг, рівний спразі. Він закрив skinію і сказала:

— Піфагор.

Служка, хлопчик з поголеною і вилискуватою головою, хрещеник отця Антоніо Ізабель, який і назвав його Піфагором, підійшов до віттаря.

— Збери пожертвування, — сказав священник.

Хлопчик моргнув, обернувся і потім сказав майже нечутним голосом:

"Я не знаю, де тариль".

Це було правдою. Пожертви не збирали місяцями.

"Тоді знайди велику сумку в ризниці і збирай щонайбільше, стільки, скільки можеш", — сказав падре.

"І що я скажу?" - спитав хлопець.

Падре задумливо споглядав голий та синюватий череп служки.

Нарешті він підморгнув:

"Скажи, що це на те, щоб вигнати Агасфера", — промовив він і відчув, що, повідавши це, він поклав велику тяжкість на своє серце. На мить він нічого не чув, крім шипіння свічок в мовчазному храмі, та своє власне дихання, збуджене і важке. Потім, поклавши руку на плече служки, який дивився на нього круглими переляканими очима, сказав:

"Потім ти береш гроші і віддаєш їх хлопцеві, який був на самоті на початку проповіді і кажеш, що падре відправляє гроші йому, щоб купив нове сомбреро.

Штучні троянди

Рухаючись навпомацки у сутінках світанку, Міна відшукала та одягнула плаття без рукавів, яке вчорашнім вечором повісила біля ліжка і перевернула весь сундук в пошуках накладних фальшивих рукавів. Потім пошукала їх на гачках по стінам, далі – на дверях, намагаючись не шуміти, щоб не розбудити сліпу бабусю, що спала у тій самій кімнаті. Але коли звикла до темряви, виявила, що бабуся вже встала; тому пішла на кухню спитати про рукави.

- Вони у ванній - відповіла сліпа. — Прала їх вчора поночі.

Вони справді були там, почеплені на дріт двома дерев'яними прищіпками. Ще були вологі. Міна повернулася на кухню та розтягнула зняті рукава на каменях плити. Лицем до неї сліпа помішувала кофе, втупившись мертвими зіницями у карниз кам'яної кладки коридору, на якому стояв ряд горщиків з цілющими травами.

- Більше не чіпай мої речі - промовила Міна - Цими днями не можна надіятись на сонце. Сліпа повернула лице на голос.

- Я зовсім забула, що сьогодні страсна п'ятниця - сказала. Втягнувши носом пару переконала, що кава вже заварилась і зняла каструлю з плити. — Поклади на папір, бо ці камені замурзані. - добавила.

Міна провела вказівним пальцем по каменям вогнища. Були замащені, але коркова сажа запеклась так, що не бруднила рукави, якщо не терти ними камені.

- Якщо замажуться, ти будеш відповідати - мовила. Сліпа приготувала чашку кави.

- Ти зла - сказала, повернувши стілець до коридору. - Гріх причащатись, коли у гніві.

Сиділа, п'ючи кофе, лицем до троянд внутрішнього дворика. Коли зазвучав третій удар дзвона на месо, Міна зняла рукава з плити, хоча вони були ще вологі. Але одягла їх. Падре Анхел не дав би причастя у сукні з відкритими плечима. Не вмилася. Стерла рушником залишки вчорашньої помади, схопила у кімнаті молитовник і накидку та вихопилась на вулицю. Через чверть години вернулася.

- Попадеш у церкву, коли вже завершать читати Євангеліє - сказала сліпа все ще сидючи лицем до троянд патію. Міна направила прямо у вбиральню.

- Не можу йти до меси - сказала. - Рукави вологі і сукня не випрасувана. — Відчула себе переслідуваною поглядом всевидячого ока.

- Страсна п'ятниця і не йдеш на месо - зронила сліпа. Повернувшись з туалету Міна приготувала собі чашечку кави і всілася біля сліпої, прихилившись до побіленого одвірка. Але не могла пити кофе.

- Ти винувата - пробурмотіла із глухим обуренням, відчуючи що захлинається сльозами.

- Ти плачеш - скрикнула сліпа. Вона поставила лейку поруч з горщиками з орегано і вийшла у патію, повторюючи: — Ти плачеш. Міна поставила чашечку на підлогу перед тим, як трошки заспокоїтись.

— Плачу від обурення - заявила. І добавила, підійшовши до бабусі: — Ти повинна зізнатись, що завадила мені отримати причастя у страсну п'ятницю. Сліпа нерухомо чекала очікуючи, поки Міна закриє за собою двері спальні. Потім рушила до краю коридору. Нахилилася, мацаючи, поки не натрапила на підлозі навіть не пригублену чашечку. Поки виливала кофе у помийне відро, сказала:

— Господь бачить, наскільки маю чисту совість. Мати Міни вийшла з спальні.

- З ким розмовляєш? - спитала.

- Ні з ким - сказала сліпа. - Вже тобі казала, що потихеньку з'їжджаю з глузду.

Закрившись у своїй кімнаті, Міна розстебнула комір плаття та дістала три ключики, що носила прикріпленими англійською шпилькою. Одним з ключів відкрила нижню

шухляду шафи і витягнула невелику дерев'яну шкатулку. Відкрила її другим ключем. В середині була пачка листів на кольоровому папері, стягнута резинкою. Сховавши їх на грудях, поставила шкатулку на своє місце та закрила шухляду ключем. Після пішла у вбиральню та кинула листи вглиб ями.

- Ти була на месі? - спитала мати.

— Не змогла піти - втруtilась сліпа. - Я забула що буде страсна п'ятниця та випрала рукави для плаття вчора вечором.

- Вони ще вологі - пробурмотіла Міна.

- Їй прийшлось багато працювати у ці дні - підкреслила сліпа.

- Це сто п'ятдесят дюжин троянд, що я повинна здати до Пасхи - сказала Міна. Сонце палило зранку. Біля семи Міна встановила у залі своє виробництво штучних троянд: кошик, повний пелюсток і проволоки, ящик гофрованого паперу, ножиці — дві пари, моток ниток та банка клею. Одразу після цього підійшла Тринідад із своєю картонною коробкою у руці спитати, чому не прийшла на месу.

— Не було рукавів - пояснила Міна.

- Та будь-хто міг позичити їх тобі - здивувалась Тринідад. Вона пересунула стілець, щоб сісти поруч із кошиком пелюсток.

— Я вияснила все запізно — сказала Міна. Вона домайструвала троянду. Потім підтягнула кошик, щоб завити пелюстки ножицями. Тринідад поклала картонну коробку на підлогу і включилася у роботу. Міна глянула на коробку.

— Купила взуття? - спитала вона.

— Там дохлі миші, — сказала Тринідад.

Оскільки Тринідад була спецом у завивці пелюсток, Міна присвятила себе виготовленню дротяних стебел, закручених у зелений папір. Вони працювали мовчки, не помічаючи сонця, що поступово наповнювало залу, прикрашену ідилічними картинами та сімейними фотографіями. Закінчивши укручувати стеблинки, Міна повернулася до Тринідад обличчям, яке здавалося відчуженим. Тринідад перехрестилась із захоплюючою акуратністю, ледь рухаючи кінчиками пальців, ноги дуже близько одна від одної. Міна оглянула її чоловіче взуття. Тринідад уникаючи її погляду, не піднімаючи голови, просто потягнула ноги назад, і зовсім перервала роботу.

— Що сталося? — сказала вона. Міна схилилася до неї.

— Він поїхав, — сказав вона. Тринідад впустила ножиці на пелену.

- Не може бути.

— Він поїхав, — повторила Міна. Тринідад дивився на неї, не моргаючи. Вертикальна зморшка розділила її з'єднані брови. — А тепер? — спитала вона. Міна відповіла без тремтіння в голосі.

— Зараз, нічого.

Тринідад попрощалась біля десяти. Звільнившись від ваги своїх переживань, Міна затримала її на мить, щоб кинути мертвих мишей у туалет. Сліпа обрізала куш троянди.

— Ти не знаєш, що я маю в цій коробці, — сказала Міна, коли проходила мимо.

Вона зашурхотіла мишами. Сліпа прислухалась.

— Потряси знову, — сказала вона. Міна повторила рух, але сліпа жінка не змогла впізнати предмети, навіть прослухавши третій раз з вказівним пальцем, що спирався на мочку вуха.

— Це миші, що потрапили минулої ночі в мишоловки в храмі", — сказала Міна.

Повертаючись, вона пройшла сліпу жінку, не розмовляючи. Але сліпа пішла за нею. Коли вона дійшла до зали, Міна була одна біля закритого вікна, доробляючи штучні троянди.

— Міна, — сказала сліпа жінка. — Якщо ти хочеш бути щасливою, не зізнавайся з незнайомцями. Міна глянула на неї, не кажучи нічого. Сліпа сіла у крісло лицем до неї і намагалася включитись у роботу. Але Міна цьому завадила.

— Ти нервуєш, — сказала сліпа жінка.

— Через тебе, — сказала Міна.

— Чому ти не пішла на месу?

— Ти це знаєш краще за всіх.

— Якби це було з-за рукавів, ти б із дому не вийшла, — сказала сліпа жінка. По дорозі на тебе чекав хтось, він сказав щось для тебе дуже неприємне. Міна повела руками перед бабусиними очима, ніби витираючи невидимий келих.

— Ти віщунка, — сказала вона.

— Сьогодні вранці ти була в туалеті двічі, — сказала сліпа жінка. Ти ніколи не ходила більше одного разу. Міна продовжувала підправляти троянди. — Ти зможеш показати мені, що ти тримаєш у шухляді шафи? — спитала сліпа жінка. Не поспішаючи, Міна встромила троянду у віконну раму, вийняла з верху плаття три ключики і поклала їх у руку сліпої. Сама стиснула тій пальці в кулак.

— Іди подивись на власні очі, — промовила. Сліпа кінчиками пальців обмацала ключі.

— Мої очі не можуть бачити вниз, у глибині вигрібної ями. Міна підняла голову і відчула, що сліпа жінка наче знає, що на неї дивляться.

— Лізь у вічко туалету, якщо тебе так цікавлять мої речі, — сказала вона. Сліпа проігнорувала шпильку.

— Ти завжди пишеш у ліжку до світанку, — сказала вона.

— Ти сама вимикаєш світло, — сказала Міна.

— І тоді ти включаєш кишеньковий ліхтарик, — сказала сліпа жінка. По твоєму диханню можна сказати що щось пишеш. Міна зробила зусилля, щоб не перечити.

— Добре, — сказала вона, не піднімаючи голови. І якщо припустити так, що це дає зокрема?

— Нічого, — сказала сліпа жінка. Тільки це змусило тебе не піти до причастя страсної п'ятниці.

Міна згребла обома руками катушку ниток, ножиці та жменю недороблених стебел та троянд. Поклала все у кошик і глянула в лице сліпої.

— Ти хочеш, щоб я розповіла тобі, що я робила у туалеті? — спитала вона. Двоє

були у напрузі, поки Міна не відповіла на власне запитання:

— Я пішла посцяти. Бабуся кинула три ключики в кошик.

— Це було б гарним приводом, — бурмотіла вона, прямуючи до кухні. — Ти б переконала мене, якби не перший раз у твоєму житті я почула, як ти говориш таку вульгарність.

Мати Міни йшла коридором у зворотному напрямку, несучі тернисті гілки.

— У чому справа?" — спитала вона.

— Я божевільна, — сказала сліпа жінка. Але, мабуть, вони не планують відправляти мене до притулку, поки я не почну кидатись камінням.

Похорони Мами Гранде

Послухайте, маловіри всіх мастей, достеменну історію Мами Гранде, абсолютної правительці королівства Макондо, яка була при владі рівно дев'яносто дві роки і віддала богу душу на останній вівторок минулого вересня. Послухайте історію Великої Мами, на похорони якої завітав з Ватикану сам Верховний Понтифік.

Тепер, коли її вірнопіддані, вражені до самого нутра, прийшли нарешті в себе; тепер, коли дударі з Сан-Хасінто, контрабандисти з Гуахіра, збирачі рису з Сину, повії з Гуакаамайяля, чаклуни з Сіерпе і збирачі бананів з Аракатаки схаменулися і натягнули москітні сітки в надії відіспатися після стількох безсонних ночей; тепер, коли відновили душевну рівновагу і взялися за державні справи всі, кому належить — президент Республіки, та й ті, кому трапилася нагода представляти земну владу і сили небесні на самих пишних похоронах в історії людства; тепер, коли душа і тіло Верховного Понтифіка піднеслися на небо, а по вулицях Макондо не пройти ні проїхати, — де там! — коли гори консервних банок, порожніх пляшок, недопалків, обгризених кісток і підсохлих купок, залишених всюди збіговиськом людей, які прибули на поховання — саме час приставити до воріт лавочку і, поки не нагрянули ті, хто пише історію, з почуттям та до ладу розповісти про події, що розбурхали всю країну.

Чотирнадцять тижнів тому, після довгої низки болісних ночей з п'явками, гірчичниками і припарками Мама Гранде, зломлена передсмертною гарячкою, розпорядилася перенести себе в улюблене плетене крісло — гойдалку, бо захотіла нарешті обнародувати останню волю. Сім надумала вона завершити земні свої діяння.

Ще на зорі порозумілася вона по всіх справах, що стосуються її душі, з падре Антоніо Ісабель і слідом за тим взялася обговорити справи, що стосуються її скринь, з прямими спадкоємцями — дев'ятьма племінниками і племінницями, що невідлучно стирчали біля її ліжка. Поблизу знаходився і бурмотів щось незрозуміле падре Антоніо Ісабель, якому було років сто без малого. Десять рослих чоловіків заздалегідь внесли старезного священника на другий поверх прямо в спальню Мами Гранде і порішили залишити його там, щоб не тягатися з ним туди-сюди в останні хвилини.

Старший племінник Никанор — здоровенний і похмурий чоловік в чоботях зі шпорами, в хакі, з довгоствольним револьвером тридцять восьмого калібру під сорочкою — відправився за нотаріусом. Більше двох тижнів ціпенів в напруженому очікуванні двоповерховий панський маєток, пропахлий медовою патокою і материнкою,

де в напівтемних покоях тіснилися рундуки, скрині і всякий непотріб чотирьох поколінь, чиї кістки давно зітліли. У довгому коридорі з гаками по стінах, де ще недавно висіли свинячі туші і в загуслій задусі серпневих неділь сльозились кров'ю убиті олені, тепер на мішках з сіллю і робочому інструменті спали покотом втомлені пеони, готові по першому знаку сідлати коней і нести сумну звістку в усі боку безмежного Макондо.

У залі зібралася вся рідня Мами Гранде. Жінки, землисто-бліді від нічного неспання, недокрівні по поганій спадковості, були, як завжди, в жалобі, в одвічній, безпросвітній жалобі, бо в клані їх володарки небіжчики не переводилися.

Велика Мама з матріархальною непохитністю обнесла своє родове ім'я і свої багатства неприступною стіною, і, не виходячи за її межі, кузени одружилися на рідних тітках, дядьки на племінницях, брати на кузинах, щоб сформувати такий хитромудрий інцестуальний клубок спорідненості, що саме продовження роду стало порочним колом. Лише Магдалені, наймолодшій з племінниць, вдалося подолати огорожу. Вона благала падре Антоніо вигнати з неї нечисту силу, що насилає нічні кошмари, обстриглася наголо і відреклася від земних радощів і всілякої суєти в одному з новіціїв Апостольської префектури.

Однак племінники, — гідні мужі! — старанно користувалися правом першої ночі, де трапиться — в селищі, на хуторі, під кущем при дорозі, і наплодили за межами законних сімей цілу прірву незаконнонароджених нащадків, які жили серед челяді Мами Гранде, користуючись її заступництвом.

Близькість смерті розбурхувала людей. Голос вмираючої старої, яка звикла до пошани і покори, був не голосніше приглушених басів органчика в закритій кімнаті, але він докотився до найдальших куточків Макондо. Жодна людина не залишилась байдужою до цієї смерті. Ціле століття Велика Мама була як би центром тяжіння всього Макондо, точно так же, як два століття до неї — її брати, її батьки та батьки її батьків.

Саме королівство Макондо розрослося навколо їх великого роду. Ніхто до ладу не знав ні про походження, ні про реальну вартість її майна, ні про розміри її володінь, бо всі давно вже звикли до того, що Великій Мамі підвладні всі води проточні і стоячі, дощі, що пролилися і проллються, всі дороги і стежки, кожен телеграфний стовп, кожен високосний рік, кожна посуха і по праву спадкування — всі землі і все живе. Коли Мама Гранде впливала на балкон подихати вечірнім повітрям і обрушувала на стару гойдалку всю невблаганну тяжкість свого розбухлого донезмоги тіла і своєї величі, то здавалася воістину найбагатшою і могутньою володаркою в світі.

Нікому з її вірнопідданих не спадало на думку, що вона смертна, як і всі люди. Нікому, крім близьких родичів і її самої в години, коли їй докучав провидінськими настановами старець Антоніо Ісабель. І все ж Мамі Гранде вірилося, що вона проживе більше ста років, як її бабця по материнській лінії, яка в 1875 році, окопавшись на власній кухні, дала рішучу відсіч солдатам Ауреліано Буендіа. Лише в квітні нинішнього року Велика Мама зрозуміла, що Бог не буде до неї милостивий і не дасть

їй особисто у відкритому бою винищити всю банду федералістських масонів.

Коли Велика Мама остаточно злягла в ліжку, домашній лікар тиждень поспіль ставив їй гірчичники і наказав не знімати вовняних шкарпеток. Цей лікар, який перейшов до неї у спадок, був увінчаний дипломом в Монпельє і відкидав науковий прогрес по філософським переконанням. Велика Мама наділила його необмеженими повноваженнями, вигнавши з Макондо всіх, хто займався лікуванням. Був час, коли ескулап, який не знав суперників, об'їжджав верхи на коні весь край, щоб заглянути до найважчих хворих на кінець їхнього життя. Природа по щедроті своєї зробила дипломованого доктора батьком багатьох незаконнонароджених дітей, але одного разу в човні його раптом скував жорстокий артрит, і з тих пір лікування жителів Макондо йшло позаочі, за допомогою записочок, рад і припущень.

Тільки за покликом Мами Гранде доктор прошкандибав, спираючись на дві палиці, через площу і з'явився в піжамі прямо до неї в спальню.

Лише на восьмий день, зрозумівши, що його благодійниця помирає, він наказав принести скриньку, де зберігалися пляшечки і баночки з етикетками на латині, і три тижні поспіль дошкуляв вмираючу марними мікстурами, свічками і припарками, згідно з допотопними правилами. Не забув він про п'явки на поперек, а до самих болючих місць прикладав печених жаб. І все ж настав той світанковий час, коли дипломованого доктора взяв сумнів: чи то кликати цирульника, щоб пустити кров Великій Мамі, то чи падре Антонію Ісабель, щоб очистити її душу перед переходом в інший світ. Ось тоді племінник її, Никанор, спорядив за священником десять дужих молодців з прислуги, які і доставили підстаркуватого служителя церкви в спальню Мами Гранде — притягли його на скрипучому плетеному кріслі — гойдалці під балдахіном з линялого шовку.

Дзвін дзвіночка, що випереджав падре Антонію, який поспішав з дарами до вмираючої, вразив тишу вересневого світанку і став першим віщим знаком для жителів Макондо. Зі сходом сонця майданчик перед будинком Великої Мами вже був схожий на яскравий сільський ярмарок.

Багатьом згадалися давні часи, пригадалося, який веселий ярмарок, яке гуляння влаштувала Велика Мама на своє сімдесятиріччя. Простому люду викочували на площу величезні обплетені бутлі з вином, тут же різали худобу, а на високому помості три доби поспіль наярював без продику оркестр. Під рідкою тінню мигдалю, де на перший тиждень нинішнього століття стояв табір полковника Ауреліано Буендіа, йшла жвава торгівля хмільним массато, кров'яною ковбасою, пиріжками, пампушками, листковими булочками, маїсовими коржами, кокосовими горіхами. Люди юрилися біля столів з лотереєю, біля загонів, де йшли півнячі бої; у всій цій штовханині, в вирі розбурханої юрби хвацьке збували скапулярії (нашийні іконки) і медальки із зображенням Великої Мами.

Зазвичай всі святкування у Макондо починалися за дві доби до терміну і після сімейного балу в панському маєтку влаштовувався пишний феєрверк. Вибрані гості і члени сім'ї, яким старанно прислужували їх незаконнонароджені нащадки, весело танцювали під звуки модної музики, яку з хрипом викидала стара піанола.

Велика Мама, обкладена подушками в наволочках найтоншого полотна, сиділа в кріслі, і все підкорялось найменшому руху її правої руки з блискучими кільцями на всіх п'яти пальцях. У той день, часом в змові з закоханими, а частіше з раптового натхнення Велика Мама оголошувала про майбутні весілля на весь рік. В самому кінці гучного свята вона виходила на балкон, прикрашений гірляндами і китайськими ліхтариками, і кидала в натовп жменю монет.

Ці славні традиції давно відійшли в область переказів, почасти через хронічну жалобу, а більше через політичні заворушення, які потрясли Макондо.

Нові покоління лише з чуток знали про її колишню розкіш, їм не випало побачити Маму Гранде на святковій месі, де її обов'язково обмахував віялом хтось із представників цивільної влади, і тільки їй одній, коли підносили Святі Дари, дозволялося не схилятися колін, щоб не м'явся поділ її сукні в голландських мереживах і накрохмалені нижні спідниці. У пам'яті людей похилого віку примарним баченням юності закарбувалися ті двісті метрів килимової доріжки, що простяглася від старовинного особняка до Головного вітваря, ті двісті метрів, по яких двадцятидвохрічна Марія дель Росаріо Кастаньєда і-Монтеро поверталася з похорону свого високоповажного батька в силі нового і ясновельможного титулу Мами Гранде. Це видовище, гідне середньовіччя, належало тепер не тільки історії її роду, а й історії всієї нації.

Посередником Великої Мами у всіх її найвищих справах був старший племінник Никанор. А вона сама, віддалена від простих смертних, ледь помітна в заростях квітучої герані, що обрамляють в'язку духоту балкона, колихалась в ореолу своєї слави.

Всі знали наперед, що Велика Мама пообіцяла влаштувати народне гуляння на три дні і три ночі, як тільки буде оголошено її заповіт. Знали, що вона прочитає його лише перед самою смертю, але ніхто не міг, не хотів, не смів повірити, що Велика Мама — смертна.

Однак остання година Великої Мами настала. Під пологом з припорошеного пилом маркізету, серед полотняних простирادل, що збилися, ледь вгадувалося життя в слабкому здійснанні незайманих і матріархальних грудей Великої Мами, обліпленої по шию листям цілющого алое вера. До п'ятдесяти років Велику Маму оточували палкі і наполегливі претенденти, але вона відкинула всіх до єдиного, і, хоч природа нагородила її могутніми грудьми, здатними вигодувати визначених їй на роду нащадків, Велика Мама вмирала незайманою, відходила в інший світ непорочною і бездітною.

Коли падре Антоніо Ісабель приготував все для останнього помазання, він зрозумів, що йому без сторонньої допомоги не намастити святою оливою долоні Великої Мами, тому що вона, відчувши смерть, стиснула пальці в кулаки. Марні були всі старання племінниць, які змагалися в спритності та настирливості. Вперто опираючись, вмираючи ревно притиснула до грудей руку, увінчану дорогоцінними каменями, і, виривавши безбарвні очі на племінниць, злобно прошипіла: "Ну, злодійки!" Але потім, перевівши чіпкий погляд на падре Антоніо Ісабель, а потім на молоденького прислужника з блюдом і дзвіночком, Велика Мама сказала тихо і безпорадно: "О, я

вмираю". Після цих слів вона зняла каблучку з діамантом нечуваної краси і простягнула його, як годиться, наймолодшій племінниці — Магдалені. Так була перервана стійка традиція їхнього роду, бо послушниця Магдалена відмовилася від спадщини на користь церкви.

На світанку Велика Мама побажала залишитися наодинці з Никанором, щоб дати йому останні настанови. Понад півгодини вона при здоровому розумі й твердій пам'яті обговорювала з Никанором стан справ в королівстві Макондо, а потім завела мову про власний похорон. "Пильнуй" — сказала вмираюча, — все цінне тримай під замком. Народ різний. В будинку, де покійник, кожен шукає, чим поживитися". Відіславши Никанора, Велика Мама покликала до себе священника, і той, вислухавши її довгу детальну сповідь, запросив в спальню всіх рідних, щоб при них вмираюча отримала останнє причастя. І ось тоді-то Велика Мама захотіла сісти в плетену гойдалку і оприлюднити свою останню волю. Твердим, чітким голосом вона сама диктувала нотаріусу — свідками були падре Антоніо Ісабель і доктор — повний реєстр своїх багатств, єдиної і міцної основи її величі і всевладдя. На цей реєстр, складений Никанором, пішло двадцять чотири сторінки розбірливого густого почерку. У реальних величинах володіння Великої Мами зводилися до трьох енком'енд, які королівською грамотою були подаровані першим колоністам, а потім, в результаті якихось хитромудрих і завжди вигідних роду шлюбних контрактів, перейшли в неподільну власність Мами Гранде. На безкрайніх і порожніх землях п'яти муніципій, де хазяйської руці не сталося посіяти жодного зерна, почали жити орендарями триста п'ятдесят дві родини.

Щорічно напередодні своїх іменин Велика Мама справляла з цих родин значні подати і тим ніби утверджувала, що її землі не будуть повернені державі на віки віків.

Сидячи в кріслі, винесеному на галерею, Велика Мама брала мзду за право жити в її володіннях, і все було достоту, як у її предків, які брали орендну плату у предків нинішніх орендарів. Панський двір ломився від добра: три дні поспіль люди гнали і несли сюди свиней, індиків, курей, первину і десятину з городів і садів. Це, по суті, і був той урожай, який рід Великої Мами отримував з незайманих земель, які осягали, за грубими підрахунками, сто тисяч гектарів. На цих гектарах волею історії розрослися сім міст, включно зі столицею Макондо, де городянам належали лише стіни і дахи, а тому вони справно платили Великої Мамі за проживання у власних кімнатах, та й держава, не економлячи, платила за вулиці і провулки.

Не знаючи хазяйського ока і рахунку, гуляла, де доведеться, панська худоба. Знесилені від спраги тварини забрідали в найвіддаленіші краї Макондо, але клеймо, що миготіло на їх задах — у вигляді дверного висячого замка — вірою і правдою служило легендою про могутність Великої Мами. З причин, над якими ніхто так і не спромігся достовірно розібратися, панська стайня, яка сильно збідніла ще за часів громадянської війни, мало-помалу перетворилася в сарай, де знайшли собі останній притулок стара, негідна дробарка рису, зламаний прес для цукрової тростини та інший мотлох. В описі багатств Великої Мами були згадані і три знаменитих глечика з венесуельськими

щирого золота моррокотами, зариті в якомусь тайнику панського будинку в далекі дні війни за незалежність і все ще не виявлені, незважаючи на безперервні і старанні пошуки. Разом з правом на землю, оброблювану орендарями, разом з правом на десятинний збір, на первину та інші податі, нові спадкоємці отримували кожен раз все більш продуманий і досконалий план розкопок, що обіцяв вірну удачу.

Повних три години знадобилися Великої Мамі, щоб перерахувати всі свої зримі багатства в королівстві Макондо. Голос вмираючої пробивав духоту алькова і як би надавав кожній зазначеній речі особливу вагомість. Коли такий важливий папір був скріплений розмазаним підписом Великої Мами, а нижче — підписами двох свідків, таємне тремтіння пробрало до печінок всіх, хто юрмився у натовпі біля її будинку, накритого тінню пропилених дерев мигдалю.

Потім дійшла черга до повного детального переліку всього, чим вона володіла за своїм моральним правом. Спираючись на монументальні сідниці, Велика Мама неймовірним зусиллям волі змусила себе випрямитися — так робили всі її предки, які не забували про власну велич навіть в передсмертний час, — і, укладаючи слово до слова, переконано і владно стала перераховувати по пам'яті свої неозорі багатства: — земні надра, територіальні води, кольори державного прапора, національний суверенітет, традиційні політичні партії, права людини, громадянські свободи, перший магістрат, другу інстанцію, арбітраж, рекомендаційні листи, закони історичного розвитку, епохальні промови, вільні вибори, конкурси краси, всенародну радість, вишукані сеньйорити, вишколені кавалери, благородні офіцери, Його Високе Преосвященство, Верховний суд, заборонені для ввезення товари, ліберально налаштовані дами, проблема чистоти мови, проблеми м'ясовиробництва, приклади, гідні наслідування у всьому світі, встановлений правопорядок, вільна і правдива преса, південноамериканський Атенеум, громадська думка, уроки демократії, християнська мораль, валютний голод, право на політичний притулок, комуністична загроза, мудра державна політика, зростаюча дорожнеча, республіканські традиції, знедолені шари суспільства, послання солідарності та ...

Далі їй не вдалося дотягнути до кінця. Останній порив її нечуваної волі був підтятий настільки довгим перерахуванням. Захлинувшись в океані абстрактних формул і понять, які два століття поспіль були етичною, а отже, і правовою основою всевладдя їх роду, Велика Мама голосно відригнула і віддала богу душу.

Того вечора мешканці далекої і похмурої столиці побачили в усіх екстрених випусках фотографію двадцятирічної жінки і вирішили, що це нова королева краси. На збільшеному знімку, який зайняв чотири газетних полоси, відродилася до життя колишня молодість Великої Мами. Відретушований прихапцем знімок повернув їй пишну зачіску з розкішного волосся, підхопленого гребенем слонової кістки, повернув спокусливі груди в піні мережив, сколених брошкою. Образ Великої Матері, закарбований в Макондо на самому початку століття якимось заїжджим фотографом, терпляче чекав свого часу в газетних архівах, і ось тепер йому випало долею залишитися в пам'яті всіх прийдешніх поколінь.

У стареньких автобусах, в міністерських ліфтах, в сумовитих чайних салонах, оббитих бляклими гобеленами, говорили, переходячи на шанобливий шепіт, про високу особу, що померла в краю малярії і нестерпної спеки, говорили про Велику Маму, бо магічна сила друкованого слова за кілька годин зробила її ім'я всесвітньо відомим.

Дрібна мряка лягала настороженою зеленуватою тінню на обличчя поодиноких перехожих. Дзвони всіх церков дзвонили по покійної. Президент республіки, захоплений скорботною звісткою в ту мить, коли він зібрався на урочистий акт, присвячений випуску дев'яти кадетів, власноруч написав на звороті телеграми кілька слів військовому міністру, щоб той у своїй заключній промові вшанував пам'ять Великої Мами хвилиною мовчання.

Ця смерть відразу позначилася на політичному і громадському житті країни. Навіть президент республіки, до якого умонастрої нації доходили крізь очисні фільтри, відчув якесь щемливе, важке почуття, дивлячись з вікна машини на місто, що заціпеніло в мовчанні і де відкритими були лише кабачки з поганою славою і Головний собор, готовий до дев'ятиденних урочистих служб.

У Національному Капітолії, де доричні колони і безмовні статуї покійних президентів дбайливо стерегли сон бездомних жебраків, укритих старими газетами, яскраво і заклично світилися вікна Конгресу. Коли Перший Мандатарій, вражений всенародної скорботою, увійшов до свого кабінету, йому назустріч піднялися міністри, всі як один в траурних пов'язках, — бліді і урочисті більш ніж звичайно.

Згодом події тієї ночі і всіх наступних ночей зведуть в ранг великих уроків Історії. І не тільки тому, що найвищі державні чини перейнялися істинно християнським духом, а й тому, що представники абсолютно протилежних поглядів і протиборчих інтересів з героїчною самовідданістю прийшли до взаєморозуміння в ім'я спільної мети — поховання Великої Мами. Довгі роки Велика Мама забезпечувала соціальний спокій і політичну згоду в королівстві Макондо завдяки трьом баулам з фальшивими виборчими бюлетенями, які теж, зрозуміло, були невід'ємною частиною її негласного майна. Всі особи чоловічої статі — прислуга, орендарі, нахлібники в панському будинку, всі старі і малі не тільки самі брали участь в політичних виборах, а й обов'язково користувалися правом голосу вибірників, померлих в останнє сторіччя. Велика Мама уособлювала перевагу традиційної влади над новими нестійкими авторитетами, перевагу правлячого класу над плебсом, неминущу цінність небесної мудрості в порівнянні з минулими догмами смертних. У мирний час Велика Мама особисто жалувала і скасовувала синекури і пребенди, призначала і знімала каноніків, опікувалася благополуччям своїх прихильників і на те була її верховна воля вкупі з темними інтригами, з підтасовуванням виборчих бюлетенів. У тяжкі роки Велика Мама таємно поставляла зброю своїм союзникам і в відкриту надавала допомогу своїм жертвам. Настільки небувале патріотичне завзяття зазначалося найвищими почестями.

Президент Республіки цього разу побажав без підказки радників визначити міру своєї історичної відповідальності перед співгромадянами. Він недовго міряв кроками садок, де темніли кипариси і де на кінець колоніального правління повісився через

нешасливе кохання один португальський чернець. Президент мало сподівався на особисту охорону — значне число офіцерів, обвішаних нагородами — і тому його бив озноб кожен раз, коли в сутінки він входив в цей садок, що з'єднував парадний зал для аудієнції з мощення двором, де в минулі часи стояли карети віце-королів. Але в цю ніч президента пронизував солодкий трепет осяяння, бо йому відкрився у всій глибині сенс його високої місії, і він, не здригнувшись підписав декрет про дев'ятиденну всенародну жалобу і про гідні Великої Мами посмертні почесні на тому рівні, який передбачений для Національної героїні, яка впала в бою за свободу батьківщини. У патетичному зверненні до співвітчизників — воно було передано на світанку по всіх каналах радіо і телебачення — Президент висловив упевненість, що похорон Великої Мами стане історичною подією. Але здійсненню такої високої мети заважали, як водиться, досить серйозні перешкоди: правова система Макондо, створена далекими предками Великої Мами, не передбачила подій такого розмаху. Досвідчені алхіміки закону і наймудріші доктори права самозабутньо заглибилися в силогізми і герменевтику, відшукуючи формули, які б дозволили Президенту взяти участь в похоронах Великої Мами. Для всіх, хто причетний до високих сфер церкви, політики і фінансів, настали важкі дні. У напівкруглому і просторому залі Конгресу, в розрідженому повітрі абстрактного законодавства, де красувалися портрети національних визволителів і бюсти великих грецьких філософів, підносилася нестримна хвала Великій Мамі, а між тим спека вересневого Макондо наповнювала її труп міріадами бульбашок. Вперше все, що говорилося про Велику Маму, не мало нічого спільного ні з її плетеною гойдалкою, ні з її післяобіднім очманінням, ні з гірчичниками. Тепер вона сяяла в ореолу нової легенди, непорочна, без вантажу прожитих років.

Нескінченні години повнилися словами, словами, словами, які стараннями корифеїв друкованого слова отримували живий відгук на всій території Республіки. Так йшло до тих пір, поки хтось, наділений почуттям реальності, не перервав державні теревені стерильних батьків-законодавців, нагадавши високому зібранню, що труп Великої Мами чекає рішення при сорока градусах в тіні. Однак мало хто звернув уваги на спробу вторгнення здорового глузду в безгріховно — чисту атмосферу непохитного Закону. Хіба що розпорядилися забальзамували труп Великої Мами і знову взяли за пошуки нових формул, знову погоджували думки і вносили поправки до Конституції, які могли б дозволити Президенту бути присутнім на урочистих похоронах.

Стільки всього було наговорено високими базаками, що їхні балачки перетнули державні кордони, переправилися через океан і знаменням проникли в папські покої Кастельгандольфо. Верховний Первосвященик, насилу розвіявши сонний дурман Феррагосто, в глибокій задумі дивився на те, як занурюються в озеро водолази, які розшукують голову по-звірячому вбитої дівчини. Останні тижні всі вечірні газети писали тільки про цей жахливий випадок, і Верховний Первосвященик не міг залишитися байдужим до таємниці, розгадку якої шукали в такий близькості від його літній резиденції. Того вечора, проте, все змінилося: в газетах разом зникли фотографії передбачуваних жертв і на зміну їм з'явився портрет двадцятирічної жінки в траурній

рамці. "Велика Мама!" — вигукнув Верховний Первосвященик, миттю розпізнавши той самий нечіткий дагеротип, який йому піднесли в далекі часи з нагоди його сходження на Престол святого Петра. "Велика Мама!" — дружно ахнули в своїх апартаментах члени кардинальної колегії, і в третій раз за всі двадцять століть на неосяжну християнську імперію обрушився вихор сум'яття, плутанини, безладної метушні, яка завершилася тим, що Верховного Преосвященника посадили в довгу чорну гондолу, яка взяла курс на далекий і фантастичний похорон Великої Мами.

Позаду залишилися сяючі ряди персикових дерев, стара Аппієва дорога, де сонце золотило ласкаві тіла кінозірок, які не відали про настільки сумну подію. Зникла з очей громада Кастельсантаджело, що маячила на горизонті Тибру. Густі зітхання дзвонів собору Святого Петра вплелися в деренчливі бухання церков Макондо.

Крізь зарості очерету в болотах, що зачалися і де проходить межа між Римською імперією і священними угіддями Великої Мами, пробивалися верескливі крики мавп, потривожених близькістю людини. Ці крики всю ніч дошкуляли Верховного Понтифіка, що знемагав від задухи під густою москітною сіткою. У нічній темряві величезна папська гондола наповнилася вщерть мішками з юкою, зв'язками зелених бананів, кошиками з живою птицею, і, зрозуміло, чоловіками і жінками, які покидали свої справи в надії спробувати щастя і з вигодою продати свій товар на похоронах Великої Мами. Вперше в історії християнської церкви Його Святість мучився від ознобу, викликаного безсонням, і від укусів тропічних москітів. Але чарівні фарби світанку над землями Державної Старої, первозданна краса царства ігуани і квітучого бальзаміну миттєво витіснили з його пам'яті всі негаразди подорожі і віддали йому сторицею за таку самопожертву.

Никанор прокинувся від трьох ударів в двері, які сповістили про прибуття Його Святості. Смерть заволоділа всім будинком без залишку. Барвисті і набатні промови Президента, жаркі гарячкові суперечки парламентаріїв, які вже давно втратили голос і порозумівались за допомогою жестів, зірвали з місця сотні людей, і вони, хто поодинокі, а хто цілими конгрегаціями, прибували в будинок Великої Мами, заповнюючи замшілі сходові майданчики, задушливі горища і темні коридори. Запізнілі влаштовувалися бозна де — в бійницях, на дозорних вежах, в амбразурах, у слухових вікон. А в головній парадній залі чекала найвищого рішення забальзована Велика Мама, над якою росла і росла страхітлива купа телеграм. Знесилені від сліз дев'ять племінників і племінниць в екстазі взаємної підозріливості ні на крок не відходили від тіла, яке мало-помалу перетворювалося на мумію.

Словом, ще довгий час світ жив в напруженому очікуванні. В одному із залів муніципалітету, де по стінах стояли чотири табурета, обтягнуті шкірою, а на столі — графин з дистильованою водою, томився безсонням Верховний Первосвященик, намагаючись скоротати задушливі ночі читанням меморіалів і циркулярів. Вдень він роздавав італійські карамельки дітлахам, які стирчали під вікном, і довго обідав в альтанці, крилої кучерявими астромеліями /лілія інків/, в товаристві падре Антоніо Ісабель, а траплялося — і з Никанором. Так він і жив, перебуваючи виснажливий від

спеки дні, які склалися в нескінченні тижні і місяці, до того знаменного дня, коли на середину площі вийшов Пастор Пастрана, щоб під барабанний дріб трам-тарарам-там-пам — оголосити рішення Найвищої Ради. "У зв'язку з порушеннями громадського порядку, що загрожують державній безпеці, Президенту Республіки — трам-тарарам-пам-пам — надаються надзвичайні повноваження, — трам-там-пам — які дають йому право участі в похоронах Великої Мами! Трам-тара-рам-пам-пам! "

Історичний день настав. Дужі арбалетники хвацьке розчищали дорогу стовпам Республіки на вулицях, де народ роївся біля стійок з рулеткою, кіосків з лотереєю, ларьків з їжею, на маленькому майданчику, де люди натягнули москітні сітки і розстелили циновки і де незворушно сиділи зі зміями на шиях ясновидці, які збували зілля, що зціляє від бешихи і дарує безсмертя. У передчутті вершинного моменту стояли не ворухнувшись прачки з Сан Хорхе, ловці перлів з Кабо де Вела, в'язальники мереж з Сіенагі, копильники криветок з Тасахери, знахарі з Махани, солевари з Мануаре, акордеоністи з Вальедупар, об'їждчики коней з Айяпеля, продавці папайї з Сан-Пелайо, неперевершені скалозуби з Ла Куева, оркестранти з Лас-Сабанас де Болівар, перевізники з Реболи, нероби з Магдалени, крутії з Момпокса і багато інших укупі з тими, про кого йшлося на самому початку розповіді. Навіть ветерани полковника Ауреліано Буендіа на чолі з герцогом Марлборо в парадній формі — тигрова шкура з кігтями і зубами — з'явилися на похорон, пересиливши столітнє зло на Велику Маму і її наближених, щоб звернутись з проханням до Президента Республіки про військові пенсії, яких вони марно чекали сімдесят років поспіль.

Близько одинадцятої ранку збожеволівший, змучений сонцем натовп, чий натиск стримувала еліта незворушних охоронців порядку в розшитих доломанах і пінних ківерах, заревів від захвату. В чорних фраках і циліндрах, урочисті, сповнені свідомості власної гідності, з'явилися на розі будівлі телеграфу міністри і сам Президент, а за ними парламентська комісія, Верховний суд, Державна рада, традиційні політичні партії, вище духовенство, високі представники банків, торгівлі і промисловості. Президент республіки — лисий, куций, в роках, хворобливого вигляду — дріботів під ошалілими поглядами людей, які колись заочно зробили його верховним володарем і лише тепер упевнилися в його реальному існуванні. Поруч з ним виступали потовстішали від розуміння власної значущості архієпископи і військові чини з випнутими грудьми в непробивної броні орденів, але лише він один був оточений сьайвом вищої влади.

Другим потоком в розміреному коливанні траурних шовків пливли королеви всього суцього і всього майбутнього. Вперше без яскравих розкішних нарядів йшли слідом за Королевою світу королева манго, королева зеленої ауйами, королева гвінейських бананів, королева борошністої юки, королева гуаяви, королева кокосового масла, королева чорної квасолі, королева чотирьохсот двадцяті шести метрової зв'язки яєць ігуани і всі інші королеви, яких не злічити і яких ми не згадали, щоб не занадто розтягувати цей список.

Велика Мама, яка лежить в труні з пурпуровими кистями, відчужена від усього

земного вісьмома мідними підставками і перенасичена формаліною вічністю, не могла збагнути всієї грандіозності своєї могутності. Все, про що вона мріяла, сидючи на балконі в спекотній задусі, здійснилося тепер, коли прогрімилі сорок вісім хвалебних пісень, в яких найвищі особи, що стали символами цілої епохи, віддали належне її пам'яті. Навіть сам Верховний Первосвященик, який був їй в передсмертному маренні, ніби летить в золотій кареті над садами Ватикану, здолав за допомогою пальмового опахала тропічне пекло і вшанував своєю високою присутністю самий урочистий похорон на землі.

Простий люд, очманівши від споглядання настільки небувалої процесії, не міг почути пожадливого лопоту крил у порога панського будинку, коли в результаті галасливої сварки іменитих осіб найвідоміші з них винесли на своїх плечах катафалк з труною Великої Мами. Ніхто не розрізнув грізної тіні стерв'ятників, яка повзла слідом за траурним кортежем по розпечених вуличкам Макондо. Ніхто не помітив, що після цієї процесії на вулицях залишилися смердючі птичі покидьки. Ніхто не підозрював, що племінники і племінниці, нахлібники і любимчики Великої Мами, та й її слуги, ледь дочекавшись винесення тіла, кинулися піднімати підлоги, зривати двері, ламати стіни, словом — ділити родовий будинок. Зате майже всі до одного почули гучний подих полегшення, що пронісся над натовпом, коли після двотижневих молитов і дифірамбів величезна свинцева плита лягла на могилу.

У декого, хто при тому присутній, вистачило розуму і здогадки зрозуміти, що вони стали свідками народження нової епохи.

Верховний Понтифік, який виконав свою велику місію на грішній землі, міг тепер злетіти душею і тілом на небеса. Президент республіки міг тепер розпоряджатися державою на власний розсуд, Королеви всього сущого і майбутнього могли виходити заміж по любові, народжувати дітей, ну а простий люд міг натягувати москітні сітки, де йому зручніше — в будь-якому куточку володінь Мами Гранде, тому як сама Велика Мама, єдина з усіх смертних, хто міг тому опиратися і хто раніше мав на те необмежену владу, почала вже гнити під вагою свинцевої плити.

Головне було — скоріше відшукати того, хто сів би на лавочку біля воріт будинку і розповів все, як є, щоб його розповідь став яскравим уроком і викликала сміх у всіх прийдешніх поколінь і щоб маловіри, всі без винятку, знали цю історію, бо в середу вранці, не приведи Господи, повинні прийти старанні двірники, які назавжди зметуть все сміття після похорону Великої Мами.

© Часник Віктор. Переклад з іспанської. 2020.

Зроблено по виданню:

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ Los funerales de la Mamá Grande EDITORIAL SUDAMERICANA BUENOS AIRES Cuadragésimo cuarta edición en la Editorial Sudamericana Septiembre de 2001.